

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра політології, історії і філософії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Геополітика США та Китаю в тихоокеанському регіоні»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою Політологія
спеціальності 052 Політологія
другого (магістерського) рівня вищої освіти
групи 1
Плахота Д. Є.
Керівник: Шаравара Т. О.
Рецензент: Кадлубович Т. І.

Полтава 2025 року

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра політології, історії і філософії

Освітньо-професійна програма Політологія
Спеціальність 052 Політологія
Рівень вищої освіти другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ Тамара ШАРАВАРА
18 листопада 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Плахоти Дмитра Євгеновича

1. Тема роботи: «Геополітика США та Китаю в тихоокеанському регіоні»

керівник роботи: доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри політології, історії і філософії Шаравара Тамара Олексіївна

Затверджено засіданням кафедри протокол № 4 від 18 жовтня 2024 р.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 11 грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи: -

Опрацювання інформаційних джерел та наукових досліджень відповідно до тематики кваліфікаційної роботи

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Стратегічний контекст та основні виклики тихоокеанського регіону.

Розділ 2. Геополітичні стратегії США ТА Китаю.

Розділ 3. Регіональні актори та баланс сил в тихоокеанському просторі.

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження

6. Дата видачі завдання: 18 листопада 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи.	03.10.2024 р. – 29.10.2024 р.	
2	Складання і затвердження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу	30.10.2024 р. – 18.11.2024 р.	
3	Опрацювання літературних джерел	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
5	Виконання теоретичного розділу роботи	15.11.2024 р. – 03.02.2025 р.	
6	Виконання аналітичних розділів роботи	04.02.2025 р. – 10.11.2025 р.	
7	Оформлення тексту роботи	11.11.2025 р. – 21.11.2025 р.	
8	Попередній захист роботи на кафедрі	20.11.2025 р.	
9	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	21.11.2025 р. – 03.12.2025 р.	
10	Нормо-контроль	04.12.2025 р. – 10.12.2025 р.	
11	Захист кваліфікаційної роботи	23.12.2025 р.	

Здобувач вищої освіти _____

Дмитро ПЛАХОТА

Керівник роботи _____

Тамара ШАРАВАРА

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. Стратегічний контекст та основні виклики тихоокеанського регіону	5
1.1. Геополітичне значення регіону	9
1.2. Торговельні маршрути та їх важливість з природними ресурсами у регіоні	13
1.3. Основні осередки напруги	17
РОЗДІЛ 2. Геополітичні Стратегії США Та Китаю	22
2.1. Стратегічні цілі США та інструменти впливу	22
2.2. Інструменти впливу КНР, та стратегічні цілі у тихоокеанському регіоні	34
РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНІ АКТОРИ ТА БАЛАНС СИЛ В ТИХООКЕАНСЬКОМУ ПРОСТОРИ	46
3.1. Основні точки напруги в регіоні	46
3.2. Ролі третіх сторін в регіоні	50
3.3. Тенденції на майбутнє	58
ВИСТНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зумовлена зростанням ролі Китаю як претендента на регіональне та глобальне лідерство і прагненням США зберегти статус провідної держави у Тихоокеанському регіоні. Геополітичне протистояння охоплює військово-безпековий, економічний, технологічний, дипломатичний та ідеологічний виміри, впливаючи на позиції регіональних акторів і міжнародні інституції.

Для України та європейських держав аналіз американо-китайського суперництва є важливим у контексті формування нової архітектури глобальної безпеки, зміни логіки союзів і посилення багатополлярності світової системи. У сучасних умовах трансформації міжнародної системи Тихоокеанський регіон посідає провідне місце у світовій політиці та економіці, виступаючи ключовим простором формування нового глобального балансу сил. Саме в межах цього регіону зосереджені найпотужніші центри економічного зростання, провідні морські торговельні маршрути та основні осередки військово-політичної напруги, що мають безпосередній вплив на глобальну безпеку. Зміщення центру світової політики з Атлантичного до Тихоокеанського простору є однією з визначальних тенденцій XXI століття.

Особливого значення Тихоокеанський регіон набуває у контексті стратегічного суперництва між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою. США, як традиційний гарант міжнародної безпеки та свободи навігації, прагнуть зберегти власне лідерство через систему військово-політичних альянсів і економічних ініціатив. Натомість Китай, спираючись на стрімке економічне зростання та масштабну модернізацію військово-морських сил, послідовно розширює свій вплив, претендуючи на роль провідної сили Азії та одного з центрів глобальної політики. Протистояння між цими державами визначає динаміку безпеки, економічної інтеграції та інституційного розвитку Індо-Тихоокеанського простору. Актуальність дослідження зумовлена також високою концентрацією конфліктогенних факторів у регіоні, зокрема

тайванським питанням, суперечками в Південно-Китайському морі та проблематикою Корейського півострова. Ці осередки напруження поєднують у собі територіальні, економічні, військові й технологічні аспекти, що підвищує ризик ескалації локальних конфліктів до рівня міжнародної кризи. Водночас активна участь регіональних і позарегіональних акторів – Японії, Індії, Австралії, держав АСЕАН – ускладнює систему міжнародних відносин, формуючи багаторівневу архітектуру сил і інтересів. Тихоокеанський регіон у XXI столітті перетворився на ключовий центр світової геополітики, економіки та безпеки. Саме тут зосереджуються провідні торговельні маршрути, технологічні ланцюги, фінансові потоки та значна частина військово-стратегічної інфраструктури. Посилення стратегічного суперництва між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою зумовлює глибоку трансформацію регіонального балансу сил і глобального міжнародного порядку.

Метою роботи є комплексний аналіз геополітики Тихоокеанського регіону крізь призму стратегічного суперництва США та Китаю, а також оцінка ролі регіональних акторів у формуванні сучасного балансу сил. Для досягнення цієї мети у роботі розглядається стратегічне значення регіону, досліджуються інструменти впливу провідних держав, аналізуються основні точки напруження та окреслюються ключові тенденції подальшого розвитку Тихоокеанського простору.

Завдання дослідження:

- розкрити теоретико-концептуальні засади геополітики та регіонального суперництва великих держав.
- дослідити еволюцію геостратегічних інтересів США та Китаю в Тихоокеанському регіоні.
- проаналізувати ключові інструменти реалізації геополітичних стратегій обох держав.
- визначити роль регіональних акторів (Японії, Австралії, країн АСЕАН, Тайваню) у формуванні балансу сил.

- оцінити вплив американо-китайського суперництва на безпекову ситуацію та міжнародні інституції регіону.

- спрогнозувати можливі сценарії розвитку геополітичної ситуації в Тихоокеанському регіоні

Об'єкт дослідження – міжнародні відносини та геополітичні процеси в Тихоокеанському регіоні.

Предмет дослідження – геополітичні стратегії, інтереси та практики США і Китаю в Тихоокеанському регіоні.

Методи дослідження були використані з урахуванням визначеної мети і завдань, обраних предмету та об'єкту дослідження. Зокрема, системний підхід був застосований для аналізу Тихоокеанського регіону як складної геополітичної системи, геополітичний аналіз – для виявлення стратегічних інтересів і просторових чинників, неореалістичний та неоліберальний підходи – для пояснення логіки суперництва та співпраці, порівняльний метод – для співставлення стратегій США і Китаю, контент-аналіз – для дослідження стратегічних документів, доктрин і офіційних заяв, прогностичний метод – для формування сценаріїв розвитку регіональної ситуації.

Огляд використаних джерел. Теоретичну основу дослідження становлять праці класиків геополітики та теорії міжнародних відносин (Н. Morgenthau, К. Waltz, Ж. Мейерсгеймер). Сучасні підходи до аналізу американо-китайського суперництва представлені в роботах А. Фрієдберга, Г. Аллісона, Ж. Ікенберрі, Е. Есоному, які розглядають Китай як ключовий виклик ліберальному міжнародному порядку.

Важливе значення мають аналітичні звіти RAND Corporation, CSIS, Brookings Institution, а також стратегічні документи США (Indo-Pacific Strategy) і Китаю (White Papers on Asia-Pacific Security). Українські дослідження зосереджені переважно на геополітичній конкуренції великих держав і трансформації світового порядку, що створює підґрунтя для подальших наукових розвідок, а також для місця України у тихоокеанській геополітиці зазначених держав.

Наукова новизна отриманих результатів. Представлена робота є комплексним дослідженням геополітичних процесів в тихоокеанському регіоні. Уточнено концептуальні підходи до аналізу геополітичного суперництва США та Китаю в Тихоокеанському регіоні. Виявлено комплексний характер протистояння, що виходить за межі традиційної військової конкуренції. Проаналізовано роль регіональних акторів як факторів балансування між США та Китаєм. Запропоновано сценарії подальшого розвитку геополітичної ситуації в регіоні з урахуванням глобальних трансформацій.

Практична значущість роботи полягає в тому, що її результати дослідження можуть бути використані у зовнішньополітичному та безпековому аналізі; при розробці стратегій міжнародного співробітництва та безпеки; у навчальних курсах з геополітики, міжнародних відносин і регіональних студій; аналітичними центрами для прогнозування глобальних геополітичних тенденцій; у формуванні експертних оцінок щодо трансформації світового порядку.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які поділені на вісім підрозділів, та загальних висновків до роботи, а також списку використаних джерел, який розміщений на 5 сторінках (налічує 64 найменування). Загальний обсяг роботи 76 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СТРАТЕГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

1.1. Геополітичне значення регіону

Тихоокеанський регіон посідає ключове місце у глобальній системі міжнародних відносин завдяки своєму геополітичному, економічному та військово-стратегічному потенціалу. Тихий океан є найбільшим океаном планети, що охоплює близько 165 млн км², тобто майже третину поверхні Землі. Він з'єднує провідні світові економічні центри – США, Китай, Японію, Південну Корею, Австралію та держави Південно-Східної Азії, створюючи простір інтенсивних транспортних, енергетичних і торговельних потоків .

Тихоокеанський регіон формує основну вісь світової економіки, на яку припадає понад 50 % глобального ВВП і майже 40 % світової торгівлі . Країни, розташовані на його узбережжях, активно інтегровані у міжнародні виробничі ланцюги, зокрема через функціонування таких економічних угруповань, як АСЕАН, АПЕК (Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво) та СРТРР (Всеосяжне і прогресивне Транстихоокеанське партнерство). Ці структури сприяють лібералізації торгівлі, взаємним інвестиціям і технологічному обміну між учасниками [20] .

Тихоокеанський регіон є основною ареною стратегічного суперництва між США та Китаєм. США історично контролюють безпекову архітектуру західної частини океану через систему союзів (зокрема, з Японією, Південною Кореєю, Австралією та Філіппінами), тоді як Китай поступово розширює свій вплив через ініціативу «Один пояс, один шлях» та нарощування військово-морської присутності у Південно-Китайському морі. Регіон також має стратегічне значення у контексті морських шляхів сполучення – через нього проходять найважливіші морські торговельні маршрути, включаючи Малакську протоку, через яку транспортується понад 80 % енергетичних ресурсів Східної

Азії. З військово-стратегічного погляду, контроль над Тихоокеанським простором визначає баланс сил у світовій системі безпеки. Саме тут зосереджені ключові військово-морські бази США (Гуам, Перл-Гарбор, Йокосука), а також наростає присутність китайських та японських військово-морських сил. З огляду на це, Тихоокеанський регіон дедалі частіше розглядається як епіцентр нового «холодного фронту» між Вашингтоном і Пекіном, де економічна конкуренція поєднується із боротьбою за технологічне та військове домінування.

Таким чином, стратегічне значення Тихоокеанського регіону визначається його унікальним географічним положенням, економічною концентрацією провідних світових держав та центральною роллю у формуванні нової архітектури міжнародної безпеки. Саме в цьому регіоні формується один із головних векторів розвитку XXI століття – зміщення центру світової політики з Атлантичного до Тихоокеанського простору.

Тихоокеанський регіон є одним із найважливіших транспортно-комунікаційних вузлів планети, через який проходять головні світові морські торговельні маршрути. Найбільш стратегічне значення у цьому контексті має Південно-Китайське море – акваторія, що з'єднує Індійський і Тихий океани та забезпечує доступ до основних ринків Східної Азії. За оцінками Міжнародного морського бюро та Конференції ООН з торгівлі й розвитку, через Південно-Китайське море щорічно проходить до 30 % світового морського товарообігу, що еквівалентно понад 3 трлн дол. США [56]. Ці шляхи забезпечують транспортування нафти з Перської затоки до Китаю, Японії та Південної Кореї, а також перевезення промислових товарів і компонентів з країн АСЕАН до глобальних ринків.

Стратегічна роль Південно-Китайського моря. ПКМ є вузловим елементом системи глобальних морських). Через нього проходять маршрути, що з'єднують: Малакську протоку – основний «енергетичний коридор» між Індійським і Тихим океанами; Сінгапурський порт – один із найбільших перевантажувальних вузлів світу; Східно-Азійські промислові центри – Китай,

Південна Корея, Японію, Тайвань. Контроль над цими шляхами має високу геоекономічну та військово-стратегічну цінність, адже порушення їхньої стабільності може спричинити збої у глобальних ланцюгах постачання. Саме тому ПКМ перетворився на зону підвищеної напруги, де перетинаються інтереси Китаю, США, В'єтнаму, Філіппін, Малайзії та інших держав регіону. Суперечки за контроль над островами Спратлі та Парасельськими, а також будівництво Китаєм штучних островів із військовою інфраструктурою, мають на меті забезпечити домінування над ключовими морськими шляхами. У відповідь США та їхні союзники (Японія, Австралія, Велика Британія) проводять операції «Freedom of Navigation» [57], спрямовані на гарантування відкритості регіону для міжнародного судноплавства.

Таким чином, тихоокеанські морські комунікації, зокрема Південно-Китайське море, виступають життєво важливою артерією глобальної економіки, від стабільності якої залежить функціонування міжнародної торгівлі, енергетичної безпеки та морської логістики. Тихоокеанський регіон характеризується високою концентрацією природних ресурсів, які мають стратегічне значення для світової економіки. Його акваторії та прибережні зони багаті на енергетичні, біологічні та мінеральні ресурси, що визначає економічну привабливість і водночас конфліктогенність цього простору.

Окремого значення в геополітичному вимірі Тихоокеанського регіону набуває фактор природно-ресурсного потенціалу. За оцінками міжнародних енергетичних організацій, у шельфових зонах Південно-Китайського моря зосереджені значні запаси нафти й природного газу, які, за різними оцінками, можуть сягати десятків мільярдів барелів нафтового еквіваленту. Контроль над цими ресурсами посилює енергетичну безпеку прибережних держав і водночас загострює міждержавні суперечки щодо морських кордонів та виключних економічних зон. Крім енергетичних ресурсів, Тихоокеанський регіон має стратегічне значення у сфері продовольчої безпеки. Акваторії океану забезпечують близько 60 % світового вилову риби та морепродуктів, що є критично важливим для економік Китаю, Японії, Південної Кореї, В'єтнаму та

Індонезії. У зв'язку з цим суперечки навколо доступу до біологічних ресурсів дедалі частіше набувають не лише економічного, а й політико-безпекового характеру. Важливим елементом геополітичної динаміки регіону є також технологічний вимір. Саме в Тихоокеанському просторі зосереджені ключові вузли глобальних ланцюгів виробництва високотехнологічної продукції, зокрема напівпровідників, телекомунікаційного обладнання та компонентів для оборонної промисловості. Тайвань, Південна Корея та Японія відіграють провідну роль у світовій напівпровідниковій індустрії, що робить стабільність регіону критично важливою для функціонування цифрової економіки та військово-технологічної переваги провідних держав.

Геополітичне значення Тихоокеанського регіону посилюється також через формування нових багатосторонніх безпекових форматів. Поряд із традиційними союзами США активно розвиваються такі механізми, як QUAD (США–Японія–Індія–Австралія) та AUKUS, які спрямовані на стримування зростаючого впливу Китаю та забезпечення стратегічної стабільності в регіоні. У відповідь Китай просуває альтернативні регіональні ініціативи, посилюючи співпрацю в межах ШОС та БРІКС, що свідчить про поступову інституціоналізацію геополітичного протистояння.

Таким чином, Тихоокеанський регіон виступає не лише простором економічної взаємозалежності, а й ареною комплексної конкуренції за ресурси, транспортні коридори, технологічне лідерство та вплив на формування норм міжнародного порядку. Поєднання географічних, економічних, військових і технологічних чинників перетворює його на ключовий вузол сучасної світової геополітики, від розвитку якого значною мірою залежить стабільність міжнародної системи у XXI столітті. Тихоокеанський регіон також представляє собою не лише простір для протистояння країн, які територіально належать до нього, а також співпраці інших країн світу в умовах глобалізації та інтеграції світової системи.

1.2. Торговельні маршрути та їх важливість з природними ресурсами у регіоні

За даними Геологічної служби США, у надрах континентального шельфу Тихоокеанського басейну зосереджено значні поклади нафти та природного газу, особливо у районах Південно-Китайського, Східно-Китайського та Охотського морів. Потенційні ресурси лише Південно-Китайського моря оцінюються у близько 11 млрд барелів нафти та 190 трлн кубічних футів природного газу, що робить його одним із найбільших нерозроблених енергетичних басейнів світу [8, с. 54]. Контроль над цими ресурсами є ключовим мотивом геополітичного суперництва між прибережними державами, адже доступ до енергетичних запасів визначає енергетичну незалежність і політичну автономію.

Тихий океан забезпечує близько 60 % світового вилову морепродуктів, що робить його головним постачальником білкових ресурсів для населення Азійсько-Тихоокеанського регіону. Основними районами промислу є північна частина Тихого океану (біля Японії, Росії, США), а також зони апвелінгу поблизу Перу та Індонезії, де зосереджені великі запаси тунця, анчоусів, сардин та інших комерційних видів. Разом із тим, надмірний вилов і екологічна деградація морських екосистем створюють загрозу для сталого використання цих ресурсів, що підштовхує держави регіону до укладання багатосторонніх угод у межах ФАО та Регіональних організацій управління рибальством.

Великого значення набувають і глибоководні мінеральні ресурси Тихого океану, зокрема поліметалеві конкреції, що містять нікель, кобальт, мідь і рідкоземельні елементи. Найбільш перспективною є зона Кларіон-Кліппертон, розташована між Гаваями та Мексикою, де концентрація таких металів є однією з найвищих у світі. Рідкоземельні елементи (неодим, диспрозій, тербій тощо) мають критичне значення для сучасних технологій – виробництва електромобілів, смартфонів, лазерів і військових систем. Тому Тихоокеанський регіон розглядається як потенційне джерело технологічної сировини XXI

століття. Природні ресурси Тихоокеанського регіону – це комплекс стратегічних чинників, які формують його економічну вагу та геополітичну динаміку. Високий рівень ресурсного потенціалу водночас є джерелом міждержавних суперечностей, адже контроль над морськими родовищами і промисловими зонами напряму впливає на глобальну енергетичну й продовольчу безпеку.

Тихоокеанський регіон, попри свою економічну динамічність і глобальну інтегрованість, залишається однією з найконфліктніших зон сучасного світу. Саме тут зосереджені кілька осередків геополітичної напруги, які мають як регіональні, так і глобальні наслідки для безпеки та стабільності міжнародної системи. До них належать Тайванське питання, суперечки в Південно-Китайському морі та проблематика Корейського півострова.

Проблема Тайваню є одним із центральних вузлів стратегічного суперництва між США та Китаєм. Китайська Народна Республіка розглядає Тайвань як невід'ємну частину своєї території та декларує політику «єдиного Китаю», тоді як острів фактично функціонує як де-факто незалежна держава з демократичною системою управління. Пекін не виключає можливості застосування сили для «возз'єднання», що створює ризики збройної ескалації, особливо в контексті зростаючої підтримки Тайваню з боку США, Японії та союзників у межах Індо-Тихоокеанської стратегії. Тайванська протока є не лише політичним, а й економічним вузлом – через неї проходить значна частина світових поставок напівпровідників і мікрочипів, що робить цей регіон критично важливим для глобальної технологічної безпеки.

Південно-Китайське море є епіцентром територіальних суперечок між Китаєм, В'єтнамом, Філіппінами, Малайзією, Брунеєм і Тайванем. Конфлікт зосереджений навколо володіння островами Спратлі та Парасельськими, а також визначення виключних економічних зон. Китай претендує майже на 90 % акваторії, посиляючись на історичні права («лінія дев'яти пунктирів»), тоді як рішення Постійного арбітражного суду в Гаазі (2016 р.) визнало такі претензії незаконними відповідно до Конвенції ООН з морського права. Незважаючи на це, Пекін продовжує мілітаризацію штучних островів та розгортання систем

ППО, що створює загрозу свободі навігації і посилює напруженість між Китаєм і США [8, с. 65].

Корейський півострів залишається зоною потенційної ескалації військового конфлікту, де стикаються інтереси не лише двох Корей, а й глобальних гравців – США, Китаю, росії та Японії. Після розпаду єдиної Кореї у 1948 р. півострів залишається поділений на демократичну Республіку Корея (Південна Корея) і тоталітарну Корейську Народно-Демократичну Республіку (Північна Корея). Основним чинником напруги є ядерна програма КНДР, яка порушує норми міжнародного режиму нерозповсюдження зброї масового ураження. Регулярні ракетні випробування Пхеньяна провокують військові реакції США та їхніх союзників, створюючи постійну небезпеку регіональної дестабілізації.

Тихоокеанський регіон є не лише центром економічного тяжіння, а й геополітичним «гарячим поясом», де перетинаються інтереси провідних держав світу. Тайванська протока, Південно-Китайське море та Корейський півострів становлять основні вузли напруги, що визначають архітектуру безпеки всього Індо-Тихоокеанського простору. Стабільність у цих зонах є критично важливою для запобігання великомасштабним конфліктам у XXI столітті.

За даними Геологічної служби США, у надрах континентального шельфу Тихоокеанського басейну зосереджено значні поклади нафти та природного газу, особливо у районах Південно-Китайського, Східно-Китайського та Охотського морів. Потенційні ресурси лише Південно-Китайського моря оцінюються у близько 11 млрд барелів нафти та 190 трлн кубічних футів природного газу [8, с. 70], що робить його одним із найбільших нерозроблених енергетичних басейнів світу. Контроль над цими ресурсами є ключовим мотивом геополітичного суперництва між прибережними державами, адже доступ до енергетичних запасів визначає енергетичну незалежність і політичну автономію.

Тихий океан забезпечує близько 60 % світового вилову морепродуктів, що робить його головним постачальником білкових ресурсів для населення

Азійсько-Тихоокеанського регіону. Основними районами промислу є північна частина Тихого океану (біля Японії, Росії, США), а також зони апвелінгу поблизу Перу та Індонезії, де зосереджені великі запаси тунця, анчоусів, сардин та інших комерційних видів. Разом із тим, надмірний вилов і екологічна деградація морських екосистем створюють загрозу для сталого використання цих ресурсів, що підштовхує держави регіону до укладання багатосторонніх угод у межах ФАО та Регіональних організацій управління рибальством.

Природні ресурси Тихоокеанського регіону – це комплекс стратегічних чинників, які формують його економічну вагу та геополітичну динаміку. Високий рівень ресурсного потенціалу водночас є джерелом міждержавних суперечностей, адже контроль над морськими родовищами і промисловими зонами напряму впливає на глобальну енергетичну й продовольчу безпеку. Торговельні маршрути Тихоокеанського регіону є критично важливими не лише для транспортування промислових товарів, а й для переміщення стратегічних природних ресурсів, які забезпечують функціонування глобальної економіки. Саме через морські комунікації Тихого океану здійснюється основний обсяг експорту енергоресурсів, мінеральної сировини та продовольства між країнами Азії, Америки та Океанії [1]. Стабільність цих маршрутів напряму впливає на світові ціни на нафту, газ, метали та аграрну продукцію.

Особливе місце у цій системі займають вузькі морські вузли, зокрема Малакська, Ломбокська та Сундська протоки, які поєднують Індійський і Тихий океани. Через Малакську протоку щоденно проходять десятки тисяч суден, що транспортують нафту з Близького Сходу та Африки до Китаю, Японії й Південної Кореї. Будь-яка дестабілізація в цих районах здатна спричинити ланцюгову реакцію у глобальних ланцюгах постачання, що підтверджує їхню першочергову гео економічну значущість. Взаємозв'язок торговельних маршрутів і природних ресурсів особливо яскраво проявляється у Південно-Китайському морі, яке одночасно є джерелом значних енергетичних запасів і ключовим транспортним коридором світової торгівлі. Поєднання ресурсного

потенціалу з інтенсивним судноплавством перетворює цю акваторію на стратегічний простір, контроль над яким дозволяє державам посилювати власні позиції у глобальній економіці та енергетичній безпеці.

Зростаючого значення набуває і транспортування мінеральної сировини, зокрема рідкоземельних елементів та металів для «зеленої» енергетики, морськими шляхами Тихого океану. Переміщення цієї сировини до промислових центрів Східної Азії, США та Європи здійснюється переважно морським транспортом, що робить безпеку океанських комунікацій ключовим чинником розвитку відновлюваної енергетики та високотехнологічних галузей. Крім того, торговельні маршрути регіону відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки. Порушення цих логістичних ланцюгів може мати серйозні соціально-економічні наслідки для країн-імпортерів.

Таким чином, торговельні маршрути Тихоокеанського регіону формують єдину систему з його природно-ресурсним потенціалом, де економічна взаємозалежність поєднується з геополітичними ризиками. Контроль над морськими шляхами, через які транспортуються енергетичні, мінеральні та продовольчі ресурси, стає одним із ключових інструментів впливу у сучасних міжнародних відносинах та визначає стратегічну вагу регіону у глобальному масштабі.

1.3. Основні осередки напруги

Тихоокеанський регіон, попри свою економічну динамічність і глобальну інтегрованість, залишається однією з найконфліктніших зон сучасного світу. Саме тут зосереджені кілька осередків геополітичної напруги, які мають як регіональні, так і глобальні наслідки для безпеки та стабільності міжнародної системи. До них належать Тайванське питання, суперечки в Південно-Китайському морі та проблематика Корейського півострова. Проблема Тайваню є одним із центральних вузлів стратегічного суперництва між США та Китаєм.

Китайська Народна Республіка розглядає Тайвань як невід'ємну частину своєї території та декларує політику «єдиного Китаю», тоді як острів фактично функціонує як де-факто незалежна держава з демократичною системою управління. Пекін не виключає можливості застосування сили для возз'єднання, що створює ризики збройної ескалації, особливо в контексті зростаючої підтримки Тайваню з боку США, Японії та союзників у межах Індо-Тихоокеанської стратегії. Тайванська протока є не лише політичним, а й економічним вузлом – через неї проходить значна частина світових поставок напівпровідників і мікрочипів [55], що робить цей регіон критично важливим для глобальної технологічної безпеки.

Південно-Китайське море є епіцентром територіальних суперечок між Китаєм, В'єтнамом, Філіппінами, Малайзією, Брунеєм і Тайванем. Конфлікт зосереджений навколо володіння островами Спратлі та Парасельськими, а також визначення виключних економічних зон. Китай претендує майже на 90 % акваторії, посилюючись на історичні права («лінія дев'яти пунктирів»), тоді як рішення Постійного арбітражного суду в Гаазі у 2016 році визнало такі претензії незаконними відповідно до Конвенції ООН з морського права. Незважаючи на це, Пекін продовжує мілітаризацію штучних островів та розгортання систем ППО, що створює загрозу свободі навігації і посилює напруженість між Китаєм і США.

Корейський півострів залишається зоною потенційної ескалації військового конфлікту, де стикаються інтереси не лише двох Корей, а й глобальних гравців – США, Китаю, Росії та Японії. Після розпаду єдиної Кореї у 1948 р. півострів залишається поділеним на демократичну Республіку Корея (Південна Корея) і тоталітарну Корейську Народно-Демократичну Республіку (Північна Корея). Основним чинником напруги є ядерна програма КНДР, яка порушує норми міжнародного режиму нерозповсюдження зброї масового ураження. Регулярні ракетні випробування Пхеньяна провокують військові реакції США та їхніх союзників, створюючи постійну небезпеку регіональної дестабілізації.

Тихоокеанський регіон є не лише центром економічного тяжіння, а й геополітичним «гарячим поясом», де перетинаються інтереси провідних держав світу. Тайванська протока, Південно-Китайське море та Корейський півострів становлять основні вузли напруги, що визначають архітектуру безпеки всього Індо-Тихоокеанського простору. Стабільність у цих зонах є критично важливою для запобігання великомасштабним конфліктам у XXI столітті. Зазначені осередки напруги у Тихоокеанському регіоні мають спільну рису – вони є проявом глибших структурних протиріч у міжнародній системі, пов'язаних зі зміною балансу сил, ерозією усталених норм безпеки та посиленням конкуренції між великими державами. Конфліктність регіону не зводиться до локальних суперечок, а формується під впливом глобального протистояння, передусім між США та Китаєм. Тайванське питання виступає каталізатором цього суперництва, оскільки поєднує в собі військово-стратегічний, ідеологічний та технологічний виміри. Зростання військової активності Народно-визвольної армії Китаю поблизу острова, зокрема регулярні авіаційні та морські маневри, супроводжується посиленням оборонної співпраці Тайваню зі США та іншими партнерами. Це формує класичну «дилему безпеки», за якої дії однієї сторони, спрямовані на власний захист, сприймаються іншою як загроза, що підвищує ризик непередбачуваної ескалації.

Південно-Китайське море є прикладом конфлікту, в якому територіальні претензії тісно переплітаються з питаннями свободи навігації та міжнародного морського права. Активна участь позарегіональних держав, насамперед США, які здійснюють операції з підтримання свободи, перетворює локальні суперечки на арену глобального протистояння. У результаті регіональна напруга набуває системного характеру, оскільки будь-який інцидент між військово-морськими силами може мати наслідки далеко за межами регіону. Корейський півострів, своєю чергою, залишається прикладом «замороженого конфлікту», який у будь-який момент може перейти у гостру фазу. Ядерний статус КНДР підриває довіру до міжнародних режимів контролю над

озброєннями та стимулює мілітаризацію сусідніх держав. Водночас Південна Корея та Японія змушені посилювати оборонні союзи зі США, що Пекін і Москва розглядають як загрозу власним інтересам, додатково ускладнюючи регіональну безпекову архітектуру.

У сукупності ці осередки напруги формують багаторівневу систему нестабільності, в якій локальні конфлікти взаємодіють із глобальними процесами перерозподілу сили. Тихоокеанський регіон у цьому контексті виступає не лише простором потенційних збройних зіткнень, а й ключовою ареною формування нових правил міжнародної безпеки. Подальший розвиток ситуації в Тайванській протоці, Південно-Китайському морі та на Корейському півострові значною мірою визначатиме характер світового порядку у XXI столітті.

Окрім традиційних осередків напруги, у Тихоокеанському регіоні формується низка нових потенційних зон конфліктності, пов'язаних із трансформацією безпекової архітектури та посиленням військово-політичних блоків. Одним із таких чинників є інституціоналізація нових форматів безпекової співпраці, зокрема QUAD (США, Японія, Індія, Австралія) та AUKUS (США, Велика Британія, Австралія) [24]. Хоча офіційно ці механізми декларують оборонний і стабілізаційний характер, Китай розглядає їх як елементи політики стримування, що сприяє подальшій мілітаризації регіону.

Зростання військових бюджетів держав Індо-Тихоокеанського простору є ще одним індикатором підвищеної напруженості. Китай, Японія, Південна Корея та Австралія систематично нарощують витрати на оборону, інвестуючи у розвиток військово-морських сил, протиракетної оборони та кіберспроможностей. Це створює умови для регіональної гонки озброєнь, яка ускладнює досягнення довгострокової стабільності та підвищує ризик помилкових рішень у кризових ситуаціях. Окремим виміром напруги стає технологічне протистояння, що дедалі більше впливає на безпекову динаміку регіону. Конкуренція у сферах напівпровідників, штучного інтелекту, квантових технологій та телекомунікацій має безпосередні військові

застосування. Обмеження експорту високотехнологічної продукції, запроваджені США та їхніми союзниками щодо Китаю, трансформують економічну взаємозалежність у інструмент геополітичного тиску, посилюючи стратегічну недовіру між сторонами.

Не менш важливим чинником нестабільності є ядерний аспект безпеки. Окрім ядерної програми КНДР, дедалі більше уваги привертає модернізація ядерних сил Китаю та розширення американської системи розширеного стримування у регіоні. Це підриває механізми контролю над озброєннями та знижує ефективність міжнародних режимів нерозповсюдження, роблячи Тихоокеанський регіон одним із ключових вузлів глобальної ядерної безпеки. Додатковим джерелом напруги виступають нетрадиційні загрози, зокрема кібербезпека, інформаційні операції та кліматичні ризики. Кіберпростір стає новим полем конфронтації між державами регіону, де атаки на критичну інфраструктуру можуть мати наслідки, співставні з конвенційними військовими діями. Кліматичні зміни, у свою чергу, посилюють конкуренцію за ресурси, спричиняють міграційний тиск і загострюють соціально-економічні проблеми у прибережних та острівних державах Тихого океану.

Осередки напруги у Тихоокеанському регіоні формують багатовимірний і взаємопов'язаний комплекс загроз, у якому військові, економічні, технологічні та екологічні чинники взаємно підсилюють один одного. Це робить регіон одним із найбільш нестабільних, але водночас визначальних для майбутнього глобальної системи безпеки. Еволюція конфліктності в Індо-Тихоокеанському просторі безпосередньо впливатиме на характер міжнародних відносин та конфігурацію світового порядку у XXI столітті.

РОЗДІЛ 2

ГЕОПОЛІТИЧНІ СТРАТЕГІЇ США ТА КИТАЮ

2.1. Стратегічні цілі США та інструменти впливу

США традиційно відіграють провідну роль у формуванні безпекової та політико-економічної архітектури Тихоокеанського регіону. Після Другої світової війни Вашингтон послідовно реалізує стратегію, спрямовану на збереження глобального лідерства, забезпечення свободи навігації та підтримання балансу сил у Східній Азії. Цілі формують основу сучасної Індо-Тихоокеанської стратегії США, яка розглядає регіон як ключовий елемент світової стабільності й американської присутності у світі. Для США Тихоокеанський регіон є центральним у підтриманні статусу глобальної наддержави, адже тут зосереджені головні конкуренти та партнери Вашингтона – Китай, Японія, Індія, Австралія та країни АСЕАН. Американська стратегія передбачає підтримку системи союзів і партнерств, зокрема: Двосторонніх альянсів із Японією, Південною Кореєю, Австралією та Філіппінами; Квадрилатерального діалогу з безпеки (QUAD): США, Японія, Індія, Австралія;

Партнерства AUKUS (США, Велика Британія, Австралія), що має на меті спільну розробку оборонних технологій і стримування Китаю. Через такі механізми США прагнуть зберегти свій вплив у Східній Азії, запобігти домінуванню Китаю та підтримати існуючий ліберальний міжнародний порядок, заснований на принципах відкритої економіки, верховенства права та свободи морів. Одним із ключових елементів американської політики є захист свободи мореплавства, що має фундаментальне значення для світової торгівлі.

Через Тихоокеанські акваторії, зокрема, Південно-Китайське море проходять маршрути, якими транспортується до 30 % глобального товарообігу. Будь-яка спроба обмежити ці шляхи розглядається США як виклик міжнародному праву та їхнім стратегічним інтересам. З метою демонстрації відкритості морських шляхів американський флот регулярно проводить операції

«Freedom of Navigation Operations» поблизу спірних територій, що контролюються Китаєм [7, с. 43]. Свобода навігації для США – не лише питання торгівлі, а й індикатор глобального лідерства, оскільки гарантування відкритих морів є однією з базових функцій міжнародної системи, яку Вашингтон підтримує з часів повоєнного періоду.

Стратегічні цілі США в Тихоокеанському регіоні спрямовані на зміцнення їхньої ролі як гаранта міжнародної безпеки, запобігання гегемонії Китаю та підтримання відкритості глобальних морських комунікацій. Реалізація цих цілей визначає довгострокову присутність США у регіоні та формує баланс сил в Індо-Тихоокеанському просторі у XXI столітті. Одним із ключових стратегічних пріоритетів Сполучених Штатів у Тихоокеанському регіоні є стримування Китайської Народної Республіки, яка розглядається Вашингтоном як головний системний конкурент у боротьбі за глобальне лідерство. Концепція «стримування» у сучасних умовах має багатовимірний характер – військовий, економічний, технологічний і політико-ідеологічний, що відображає зміщення центру світової політики до Індо-Тихоокеанського простору.

З погляду безпеки, США прагнуть обмежити військове розширення Китаю у Тихому океані, особливо в Південно-Китайському морі та Тайванській протоці. Задля цього Вашингтон посилює мережу союзів і стратегічних партнерств, які мають створити «кільце безпеки» навколо КНР. Основними інструментами є система двосторонніх безпекових договорів (з Японією, Південною Кореєю, Австралією, Філіппінами); Квадрилатеральний діалог безпеки, як механізм координації дій у сфері оборони між США, Індією, Японією та Австралією; AUKUS – стратегічний альянс із Великою Британією та Австралією, спрямований на зміцнення військово-морських спроможностей союзників і технологічне переоснащення флотів [9]. Ці ініціативи мають на меті утримати Китай у межах його регіональних амбіцій і запобігти перетворенню Пекіна на домінуючу військову силу в Індо-Тихоокеанському регіоні.

На економічному рівні США реалізують політику зменшення залежності від Китаю у стратегічних галузях – мікроелектроніці, енергетиці, штучному

інтелекті та телекомунікаціях. Вашингтон ініціював створення альтернативних ланцюгів постачання в межах партнерств із Японією, Індією та Південно-Східною Азією, щоб послабити домінування Китаю як глобальної «фабрики світу». Крім того, США запроваджують технологічні обмеження, зокрема експортний контроль на напівпровідники та передові чипи (2022–2024 рр.), що має на меті сповільнити технологічний розвиток КНР у сферах, важливих для оборони й високих технологій. З ідеологічного погляду Вашингтон прагне протидіяти авторитарній моделі розвитку, яку представляє Китай, просуваючи натомість демократичні цінності, верховенство права та свободу ринків. Через дипломатичні ініціативи США формують коаліцію демократичних держав, що має стати противагою впливу Пекіна у країнах Глобального Півдня. Таке стримування має не лише геополітичний, а й цивілізаційний вимір, у межах якого відбувається боротьба за майбутню модель міжнародного порядку – ліберально-демократичну або неоавторитарну. Стратегія стримування Китаю є центральним елементом американської політики в Тихоокеанському регіоні. Вона поєднує інструменти військового балансування, економічного обмеження, технологічного контролю та ідеологічного протистояння. США прагнуть запобігти формуванню однополярного китайського домінування в Азії та зберегти свій статус провідної сили у глобальній системі безпеки.

Система союзів Сполучених Штатів у Тихоокеанському регіоні є фундаментом американської стратегії безпеки та головним інструментом реалізації політики стримування Китаю і підтримання регіональної стабільності. Ця мережа альянсів сформувалася після Другої світової війни і дотепер залишається опорою для архітектури колективної безпеки в Індо-Тихоокеанському просторі. Японія – ключовий стратегічний партнер. Японія є найважливішим союзником США в Східній Азії. Договір про взаємну співпрацю і безпеку 1960 року забезпечує розміщення на території Японії понад 50 тис. американських військових, зокрема на базі Йокосука [32, с. 67]. Японія поступово посилює власні оборонні спроможності, ухвалюючи нову Стратегію національної безпеки (2022 р.), яка дозволяє превентивні дії у разі загрози.

Співпраця з США зосереджена на протидії Китаю та Північній Кореї, розвитку спільних військово-технологічних проектів і розбудові інтегрованої системи ПРО.

Південна Корея – опора американської присутності на Кореїському півострові. Відносини США та Республіки Корея ґрунтуються на Договорі про взаємну оборону 1953 р., укладеному після Кореїської війни. У країні постійно розміщено близько 28 тис. американських військових, що гарантує стримування КНДР і підтримання стабільності на півострові. Сеул водночас відіграє важливу роль у регіональних економічних ініціативах, таких як Індо-Тихоокеанська економічна рамка (IPEF), спрямована на створення альтернативи китайському економічному впливу.

Австралія – опора американської стратегії на південному фланзі. Австралія є найнадійнішим союзником США у південній частині Тихого океану, учасницею альянсу AUKUS (США, Велика Британія, Австралія), створеного 2021 року. Цей альянс передбачає трансфер військових технологій, зокрема ядерних підводних човнів, а також спільні розробки у сфері штучного інтелекту та кібербезпеки. Австралія активно підтримує концепцію «вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (FOIP), що узгоджується з американськими стратегічними цілями стримування китайського впливу.

Філіппіни – відновлений союз у Південно-Східній Азії. Філіппіни мають статус договірної союзниці США на підставі Угоди про взаємну оборону (1951 р.). Після періоду охолодження відносин за президента Родріго Дутерте (2016–2022 рр.) співпраця з Вашингтоном була відновлена у 2023 р., коли Маніла дозволила США розширити доступ до своїх військових баз. Цей крок має стратегічне значення, оскільки Філіппіни розташовані поблизу гарячих точок – Тайваню та Південно-Китайського моря, що дозволяє США зміцнити військову логістику і систему швидкого реагування у регіоні.

Система союзів США в Тихоокеанському регіоні виконує роль «стратегічного щита» проти потенційних загроз і водночас є інструментом збереження американського впливу в Індо-Тихоокеанському просторі. Альянси

з Японією, Південною Кореєю, Австралією та Філіппінами забезпечують колективну оборону, технологічну кооперацію та політичну підтримку концепції «вільного та відкритого» Тихоокеанського регіону. Також з урахуванням стратегічного, військово-політичного та геополітичного аспектів: 7-й флот США у Тихоокеанському регіоні: політико-стратегічне значення, 7-й флот ВМС США є ключовим інструментом американської військово-політичної присутності в Індо-Тихоокеанському регіоні та виконує функцію забезпечення балансу сил у найбільш стратегічно важливій частині світу. Його роль виходить далеко за межі суто військових завдань – флот виступає засобом реалізації зовнішньополітичної доктрини США, спрямованої на підтримання свободи навігації, колективної безпеки та стримування Китаю.

Зона відповідальності 7-го флоту охоплює близько 124 млн квадратних кілометрів – від західного узбережжя США до східного узбережжя Африки, включаючи Південно-Китайське море, Японське море, Тайванську протоку та Північний Тихий океан. Така географічна широта дає можливість Вашингтону підтримувати постійну присутність поблизу потенційних точок конфлікту – зокрема, у районах Тайваню, Корейського півострова та архіпелагів, на які претендує Китай. З політичної точки зору, 7-й флот є демонстрацією сили та зобов'язань США перед союзниками, що гарантує стабільність і запобігає регіональним ескалаціям. Штаб-квартира 7-го флоту розташована у Йокосуці (Японія), що забезпечує його оперативну гнучкість і миттєве реагування на кризові ситуації. До складу флоту входять: приблизно 50–70 кораблів і підводних човнів, понад 150 літаків, приблизно 27 000 особового складу. Операційна діяльність флоту включає проведення спільних навчань з союзниками (Японія, Південна Корея, Австралія, Філіппіни), патрулювання морських шляхів і операції «Freedom of Navigation» у Південно-Китайському морі, спрямовані на протидію китайській мілітаризації спірних територій.

У контексті зростання китайського військово-морського потенціалу 7-й флот виконує функцію «форпосту стримування», спрямованого на недопущення домінування КНР у Західному Тихому океані. Його постійна присутність

поблизу китайських берегів – це елемент політики «forward presence» (випереджувальної присутності), яка дозволяє США демонструвати готовність до захисту союзників та реагування на потенційні кризи. З політологічної точки зору, це прояв «м'якого балансу» – використання військової потуги як дипломатичного сигналу, а не прямої сили. 7-й флот виконує роль символу глобального лідерства США, підтверджуючи їхній статус гаранта безпеки та свободи морів. Його присутність забезпечує довіру союзників і зміцнює позиції США у багатосторонніх форматах, таких як QUAD, AUKUS і ASEAN. Таким чином, флот – це не лише військова, а й політична інституція, яка підтримує архітектуру безпеки, створену США після Другої світової війни.

7-й флот США є стрижнем американської стратегії в Індо-Тихоокеанському регіоні, поєднуючи військову силу, дипломатію та геополітичне стримування. Він гарантує підтримання міжнародного морського порядку, протидіє експансії Китаю, зміцнює альянси та забезпечує довгострокову присутність США у ключовому центрі світової політики XXI століття. Ініціатива Indo-Pacific Economic Framework (IPEF): політико-економічний вимір стратегії США. Ця ініціатива започаткована Сполученими Штатами у травні 2022 року як складова частина ширшої Індо-Тихоокеанської стратегії США [43]. Її створення стало відповіддю Вашингтона на зростання економічного впливу Китаю в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та спробою сформувати нову архітектуру економічної взаємодії без участі Пекіна. Після виходу США з Транстихоокеанського партнерства у 2017 році адміністрація Байдена потребувала нового механізму для повернення американського впливу в Азії без відновлення класичних угод про вільну торгівлю. Таким чином, IPEF постала як інноваційна форма економічного партнерства, яка замінює традиційні торговельні угоди мережею координаційних ініціатив у ключових сферах – торгівлі, ланцюгах постачання, енергетиці та антикорупційній політиці.

На сьогодні до IPEF входять 14 країн, серед яких — США, Японія, Південна Корея, Індія, Австралія, Нова Зеландія та 7 держав АСЕАН (зокрема

Філіппіни, В'єтнам, Індонезія, Сінгапур, Малайзія, Таїланд і Бруней). Разом ці країни забезпечують понад 40 % світового ВВП і близько 28 % світової торгівлі. Ініціатива охоплює чотири тематичні «стовпи»: торгівля – цифрова економіка, стандарти праці, охорона інтелектуальної власності, ланцюги постачання – зміцнення стійкості, зменшення залежності від Китаю; чиста економіка – енергетичний перехід, декарбонізація, зелена інфраструктура; справедлива економіка – боротьба з корупцією, прозорість та верховенство права. IPEF – це не лише економічний, а й геополітичний інструмент. Його головна мета полягає у створенні економічного поясу довіри між державами, які поділяють спільні цінності та орієнтуються на ліберальну модель розвитку, на протизагу китайській концепції «Економічного поясу Шовкового шляху» [32].

Таким чином, IPEF виконує функцію м'якого стримування Китаю, зміцнюючи економічну інтеграцію США з азійськими партнерами без прямого протистояння. Для Вашингтона IPEF – це спроба відновити економічне лідерство у регіоні без необхідності укладати формальні угоди про вільну торгівлю, які часто стикаються з політичним опором у Конгресі. Ініціатива демонструє новий підхід до зовнішньоекономічної політики США – економічну дипломатію без тарифів», де головний акцент робиться на нормативному впливі, стандартах, технологічній співпраці та спільній інфраструктурі безпеки постачання. Попри амбіційність, IPEF стикається з низкою проблем: відсутність доступу до американського ринку обмежує привабливість ініціативи для країн АСЕАН, розмитість правових зобов'язань та добровільний характер участі у стовпах знижують її ефективність, Суперечливість позицій Індії, яка не підтримала торговельний модуль, ускладнює консолідацію партнерів. Однак навіть у такому вигляді IPEF є важливим політичним символом, який підтверджує намір США залишатися економічним центром тяжіння в Індо-Тихоокеанському регіоні. Ініціатива IPEF стала ключовим елементом політики США щодо «економічного стримування Китаю» та водночас платформою для посилення співпраці між демократичними країнами Азії та Тихоокеанського регіону. Вона свідчить про еволюцію американської зовнішньоекономічної

стратегії – від класичної лібералізації торгівлі до системного формування норм і стандартів нового покоління, що визначатимуть правила гри у регіоні в XXI столітті.

Поглиблення торговельно-економічних відносин із країнами АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії) є ключовим напрямом політики США в Індо-Тихоокеанському регіоні. З політологічної точки зору, це не лише економічний процес, а інструмент зміцнення політичного впливу та балансування зростаючої ролі Китаю у Південно-Східній Азії. АСЕАН – це один із найдинамічніших економічних блоків світу, що об'єднує 10 держав із сукупним населенням понад 680 млн осіб і ВВП понад 3,6 трлн доларів США (2024 р.). Регіон є ключовим вузлом морських торговельних шляхів, через який проходить більшість вантажів між Тихим та Індійським океанами []. Для США АСЕАН виступає не лише ринком збуту, а й геополітичним центром, де перетинаються інтереси основних світових гравців – Китаю, Японії, Індії та ЄС.

США залишаються одним із провідних торговельних партнерів і інвесторів у країнах АСЕАН. Обсяг двосторонньої торгівлі у 2023 р. перевищив 520 млрд дол., що робить США другим після Китаю зовнішнім економічним партнером регіону. Прямі американські інвестиції в АСЕАН становлять понад 360 млрд дол., що перевищує сукупні інвестиції США в Китай, Японію та Південну Корею разом узяті. Ці показники демонструють, що США прагнуть посилити свою економічну присутність через приватний капітал, технологічні інновації, «зелені» інвестиції та підтримку цифрових ринків. Після реалізації Китаєм ініціативи «Один пояс, один шлях», країни АСЕАН стали ареною конкуренції між Пекіном і Вашингтоном. Збільшення американських економічних контактів із регіоном розглядається як механізм “м'якого стримування” Китаю, спрямований на зменшення економічної залежності країн Південно-Східної Азії від китайських інвестицій; зосилення альтернативних торговельних ланцюгів через участь у Indo-Pacific Economic Framework; Підтримку демократичних і ліберальних економічних стандартів у регіоні. Таким чином, торгівля для США стає інструментом геоекономічної політики,

що поєднує економічні й стратегічні інтереси. США активно співпрацюють із країнами АСЕАН через інституційні формати ASEAN–U.S. Summit – щорічний політичний діалог; U.S.–ASEAN Comprehensive Strategic Partnership (2022) – новий рівень партнерства, який включає питання торгівлі, безпеки, інновацій і сталого розвитку; ASEAN–U.S. Trade and Investment Framework Arrangement – механізм узгодження торговельної політики. Ці платформи дозволяють Вашингтону впливати на процеси економічної інтеграції в регіоні, формуючи правила гри, що відповідають західним стандартам.

Попри успіхи, поглиблення торгівлі стикається з певними бар'єрами країни АСЕАН уникають вибору між США та Китаєм, дотримуючись політики «стратегічної автономії»; Вашингтон не пропонує преференційного доступу до американського ринку, що зменшує привабливість співпраці; різний рівень розвитку країн блоку ускладнює формування єдиної економічної позиції. Проте навіть за цих умов економічна співпраця залишається ефективним засобом політичного впливу, що дозволяє США зберігати лідерські позиції у Південно-Східній Азії. Поглиблення торгівлі США з країнами АСЕАН має подвійний характер: воно поєднує економічну вигоду з геополітичними цілями. Через розширення торговельних, інвестиційних і технологічних зв'язків Вашингтон прагне посилити власну роль у регіоні, забезпечити диверсифікацію постачань і створити альтернативу китайському економічному домінуванню. Таким чином, економічна взаємодія перетворюється на інструмент політичного впливу та формування нової регіональної архітектури сили в Індо-Тихоокеанському просторі.

Дипломатична політика Сполучених Штатів у Тихоокеанському регіоні ґрунтується на розбудові мережі стратегічних альянсів та партнерств, покликаних зміцнити систему безпеки, стабільності та демократичного управління у просторі Індо-Тихоокеанського регіону. Ключовими елементами цієї дипломатичної архітектури є два багатосторонні формати – QUAD (Quadrilateral Security Dialogue) та AUKUS (Australia–United Kingdom–United States Partnership), які у сукупності формують основу американської стратегії

стримування Китаю та забезпечення свободи навігації в Тихому океані. QUAD – це чотиристоронній безпековий діалог, до складу якого входять США, Індія, Японія та Австралія. Формат був започаткований ще у 2007 році, але відновив активність після 2017 року на тлі зростання впливу Китаю. З політологічної точки зору, QUAD є м'яким балансом сил, який поєднує елементи безпекової координації з політико-економічним партнерством. Його головна мета – підтримання «вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону», що передбачає повагу до міжнародного права, свободи мореплавства та суверенітету держав [39, с. 78]. У межах QUAD проводяться спільні військово-морські навчання, які координується технологічна співпраця (зокрема в галузі штучного інтелекту, кібербезпеки та напівпровідників) і формується узгоджена позиція щодо кліматичних змін, гуманітарної допомоги та інфраструктурного розвитку. Хоча QUAD офіційно не є військовим союзом, він виконує роль платформи політичного узгодження, спрямованої на стримування китайської експансії у сфері безпеки та економіки.

Інший ключовий дипломатично-безпековий формат – AUKUS, створений у 2021 році між США, Великою Британією та Австралією. Цей альянс має чітко виражений військово-технологічний характер і символізує поглиблення англосаксонського стратегічного партнерства. Його центральним елементом є трансфер технологій ядерних підводних човнів Австралії, що підвищує потенціал її флоту та посилює загальну обороноздатність альянсу. Крім того, AUKUS передбачає співпрацю в галузях кібербезпеки, штучного інтелекту, гіперзвукових систем і квантових технологій. З політологічної точки зору, AUKUS є відповіддю Заходу на зростання військово-морської активності Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні. Він формує жорстке ядро безпеки на південному фланзі Тихого океану, тоді як QUAD виконує роль гнучкої політико-дипломатичної мережі на північному напрямі. Таким чином, ці два формати не дублюють один одного, а взаємодоповнюють, створюючи багаторівневу архітектуру регіональної стабільності, орієнтовану на збереження статусу США

як провідної сили у регіоні, що сприяє посиленню їхньої присутності в регіоні, а також їхніх союзників [39, с. 81].

Загалом, через розвиток QUAD і AUKUS Сполучені Штати реалізують дипломатію багатосторонності нового типу, що поєднує елементи класичного альянсного підходу з концепцією «мережевої безпеки». Це дозволяє Вашингтону зміцнювати партнерські відносини без створення жорстких зобов'язань, адаптуватися до мінливого балансу сил та ефективно протидіяти зростанню китайського впливу. Водночас такі формати мають символічне значення: вони демонструють єдність демократичних держав у відстоюванні принципів відкритої торгівлі, верховенства права та свободи судноплавства, що є фундаментом сучасного міжнародного порядку. Одним із ключових напрямів сучасної американської стратегії в Індо-Тихоокеанському регіоні є поглиблення співпраці з Тайванем, який розглядається Вашингтоном не лише як демократичний партнер, але й як важливий геополітичний і технологічний рубіж стримування Китаю. У цьому контексті Тайвань виступає осердям суперництва між двома провідними силами за домінування в Тихоокеанському просторі.

Після ухвалення Закону про відносини з Тайванем Сполучені Штати офіційно не визнають Тайвань незалежною державою, проте зобов'язуються забезпечувати його обороноздатність і сприяти збереженню статус-кво у Тайванській протоці. У ХХІ столітті, на тлі зростання китайської військової активності та риторики «національного возз'єднання», Вашингтон поступово посилює військово-політичну підтримку Тайбею. Згідно з даними Пентагону, США є основним постачальником оборонних технологій Тайваню, включно з системами протиракетної оборони Patriot PAC-3, винищувачами F-16 V та морськими засобами спостереження. Від 2019 року спостерігається зростання частоти офіційних і неформальних контактів між оборонними структурами двох сторін, а також розширення програм військової підготовки. У 2023 році Вашингтон схвалив створення спеціального фонду на \$345 млн для прямих поставок оборонного обладнання Тайваню, що символізує перехід до нового

рівня стратегічної взаємодії. Не менш значущим є технологічний аспект співпраці. Тайвань є глобальним лідером у виробництві напівпровідників, насамперед завдяки корпорації Taiwan Semiconductor Manufacturing Company, яка забезпечує понад 60% світового виробництва високотехнологічних мікрочипів. США, визнаючи критичну залежність від тайванських технологій, активно інтегрують острів у ланцюги постачання стратегічних ресурсів, сприяють інвестиціям TSMC у Сполучених Штатах (зокрема в Аризоні), а також ініціюють спільні проєкти у сфері кібербезпеки та штучного інтелекту. Така взаємозалежність має не лише економічне, а й геополітичне значення, адже зміцнює позиції Тайваню як ключового партнера США у сфері технологічної безпеки [57].

На дипломатичному рівні США послідовно розвивають контакти з Тайванем через неофіційний канал American Institute in Taiwan, який виконує функції де-факто посольства. Візити високопосадовців, зокрема голови Палати представників США Ненсі Пелосі у 2022 році, мали символічне значення, демонструючи підтримку демократичних цінностей і право Тайваню на самовизначення. Такі дії водночас поглиблюють політичну кризу у відносинах із КНР, яка вважає будь-які контакти з Тайбеєм порушенням принципу єдиного Китаю. У ширшому контексті політичної науки посилення співпраці США з Тайванем відображає стратегію «асиметричного стримування» [58]. Вашингтон використовує острів як геополітичний буфер, що обмежує китайську експансію у Західній частині Тихого океану. Водночас Тайвань стає інструментом технологічного балансу, адже контроль над виробництвом напівпровідників визначає майбутнє глобальної економіки та військових інновацій. Таким чином, тайванське питання є не лише локальним конфліктом, а й центральним елементом глобального суперництва між США та Китаєм. З іншого боку, таке протистояння є чинником сучасних геополітичних суперечностей, які потребують розв'язання.

2.2. Інструменти впливу КНР, та стратегічні цілі у тихоокеанському регіоні

Геополітична стратегія Китайської Народної Республіки у XXI столітті спрямована на формування статусу провідної глобальної держави, здатної конкурувати зі Сполученими Штатами та визначати правила світового порядку. Цей курс ґрунтується на поєднанні економічної експансії, військового нарощування, дипломатичної активності та ідеологічного самоствердження, що разом утворюють концепцію «Великого відродження китайської нації».

Економічна міць є основою китайського впливу. Завдяки тривалому економічному зростанню, Китай став другою економікою світу та головним торговельним партнером для більшості азійських держав. Ключовим інструментом реалізації його геоекономічних інтересів є Ініціатива «Один пояс, один шлях». Цей мегапроект охоплює понад 140 країн і має на меті створення євразійської транспортно-логістичної системи, яка поєднує Китай з Європою, Африкою та Латинською Америкою через мережу портів, залізниць і енергетичних коридорів. Таким чином, Пекін прагне інституціоналізувати власну економічну присутність у світі, забезпечити контроль над критично важливими ресурсами та створити альтернативу західним моделям розвитку.

У військовій сфері Китай проводить масштабну модернізацію Народно-визвольної армії, з особливим акцентом на розвиток військово-морських сил. Основною метою є зміцнення позицій у Західній частині Тихого океану та встановлення контролю над прилеглими морськими просторами, зокрема Південно-Китайським морем і Тайванською протокою. Концепція так званих «трьох ланцюгів островів» визначає стратегічну логіку китайської експансії – поступове розширення військової присутності від берегів Китаю до центральної частини Тихого океану. Ця стратегія передбачає витіснення США та їхніх союзників із традиційних зон впливу і перетворення Китаю на регіональну морську наддержаву. Китай активно формує модель «альтернативної

глобалізації», у межах якої відстоює принципи багатополярності, невтручання та взаємовигідного розвитку. Через платформи ШОС, БРІКС та Азійський банк інфраструктурних інвестицій Пекін вибудовує паралельну архітектуру міжнародних інститутів, що зменшує залежність від західних структур, таких як МВФ чи Світовий банк [48]. Крім того, Китай активно використовує «м'яку силу», культурну дипломатію, освітні програми, Інститути Конфуція, медіа та цифрові технології, для поширення власного світоглядного впливу. Це сприяє утвердженню образу КНР як цивілізаційної держави, що пропонує альтернативу західним ліберальним цінностям.

З позицій сучасної політології, геополітика Китаю є прикладом стратегії «мирного піднесення», яка, попри офіційно декларований ненасильницький характер, фактично передбачає перебудову глобального балансу сил. Китай прагне перетворитися на центрального актора нового світового порядку, у якому Захід утрачає монополію на нормотворення. Його довгострокова мета полягає у створенні «Азійського століття», де Пекін виступатиме головним політичним, економічним і культурним центром. У підсумку, геополітика Китаю базується на поєднанні економічної потуги, військової модернізації та інституційної експансії, що дозволяє йому крок за кроком наближатися до статусу провідної сили Азії та одного з головних центрів сили у світі. Цей процес супроводжується формуванням нового типу міжнародних відносин, орієнтованого не на гегемонію, а на ієрархічну співпрацю під його лідерством.

Контроль над Південно-Китайським морем є центральною складовою геополітичної стратегії Китаю, що поєднує економічні, військові та символічні аспекти його прагнення до статусу регіональної наддержави. Ця акваторія має виключне стратегічне значення, адже через неї проходить до 30 % світової морської торгівлі (понад 3 трлн доларів США щорічно), включаючи постачання енергоносіїв з Близького Сходу до Східної Азії [48]. Водночас море є багатим на природні ресурси регіоном, що містить значні запаси нафти, природного газу, риби та інших морських біоресурсів. Для Пекіна Південно-Китайське море виступає не лише економічною артерією, але й ключовим елементом

національної безпеки. Контроль над цією зоною дозволяє забезпечити захист морських шляхів постачання, які є життєво необхідними для енергетичної безпеки Китаю. Крім того, воно є вхідними воротами до Тихого океану, через які Китай прагне проектувати свій військово-морський вплив. У цьому контексті Пекін реалізує концепцію першого ланцюга островів, що охоплює архіпелаги від Тайваню до Філіппін. Встановлення контролю над ними дозволяє КНР зміцнити оборонну глибину та обмежити оперативну присутність США та їхніх союзників у Західній частині Тихого океану.

Паралельно Пекін застосовує юридичні та дипломатичні інструменти, посиляючись на історичні права та концепцію дев'ятипунктирної лінії, яка охоплює більшу частину акваторії Північно-Китайського моря. Незважаючи на рішення Постійної палати третейського суду в Гаазі (2016 р.), яке визнало такі претензії незаконними, Китай відмовився визнавати юрисдикцію суду, продовживши політику фактів, створених на місці. Посилення китайського контролю над Південно-Китайським морем викликає серйозну напругу у відносинах із сусідніми державами – В'єтнамом, Філіппінами, Малайзією, Індонезією та Брунеєм, які мають власні територіальні претензії. Крім того, США вважають дії Китаю загрозою свободі навігації та проводять регулярні операції Freedom of Navigation, демонструючи відданість принципу відкритості міжнародних вод [57].

Це створює зону постійної напруги між американськими і китайськими військово-морськими силами, що підвищує ризик конфронтації. З політологічної точки зору, контроль над морем є проявом реалістичної парадигми зовнішньої політики Китаю, орієнтованої на розширення життєвого простору у регіоні. Така політика відповідає логіці морського піднесення, коли держава з континентальної сили перетворюється на морську потугу, здатну проектувати вплив за межами власних берегів. Пекін прагне не лише забезпечити власну безпеку, але й змінити регіональний статус-кво, встановивши зону обмеженого доступу для військово-морських сил інших держав. У перспективі це дозволить Китаю перетворити Південно-Китайське

море на внутрішнє море КНР, зміцнивши її позиції як провідної сили Східної Азії.

Таким чином, встановлення контролю над Південно-Китайським морем є одним із найважливіших елементів китайської геостратегії, спрямованої на створення регіональної гегемонії та обмеження впливу США в Індо-Тихоокеанському просторі. Це протистояння дедалі більше визначає архітектуру безпеки сучасної Азії, роблячи ПКМ одним із головних вузлів глобальної геополітичної конкуренції. Ініціатива «Один пояс, один шлях», започаткована у 2013 році головою КНР Сі Цзіньпіном, є ключовим геоекономічним і геополітичним проектом сучасного Китаю, спрямованим на формування нової моделі глобальної взаємозалежності, в центрі якої перебуває Пекін. Її стратегічна мета полягає у створенні глобальної інфраструктурної та торговельної системи, що забезпечить КНР доступ до ринків Євразії, Африки та Латинської Америки, водночас посилюючи її політичний і культурний вплив.

Хоча ініціатива має два виміри – континентальний «Економічний пояс Шовкового шляху» та морський «Шовковий шлях XXI століття», саме морський компонент відіграє особливо важливу роль у проектуванні зовнішньої сили Китаю в Індо-Тихоокеанському просторі. Морський «Шовковий шлях XXI століття» охоплює мережу портів, баз і логістичних вузлів, що простягається від узбережжя Китаю через Південно-Китайське море, Індійський океан, Суецький канал — аж до Середземного моря та Африки. Його головна мета – забезпечити безперебійність морських шляхів постачання, зокрема енергоносіїв, та створити альтернативу американсько-домінованим морським маршрутам. Серед ключових проектів цього напрямку – порт Гвадар у Пакистані, порт Хамбантота у Шрі-Ланці, Кьокпью в М'янмі, порт Джибуті на Африканському Розі, а також інвестиції в грецький порт Пірей, який став воротами Китаю до Європи. Ці об'єкти утворюють так званий «ланцюг перлів» – систему комерційно-військових опорних пунктів, що дозволяють Китаю зміцнювати контроль над стратегічними морськими шляхами від Азії до Європи [7]. Така мережа не лише сприяє розвитку торгівлі, але й забезпечує геополітичну присутність Китаю у

глобальних океанічних просторах. Морський компонент виконує подвійну функцію: з одного боку, він сприяє розвитку інфраструктури та інвестицій у країнах-партнерах, а з іншого поглиблює їхню економічну залежність від Китаю. Через фінансові механізми, зокрема кредити Китайського експортно-імпортного банку та Азійського банку інфраструктурних інвестицій, Пекін формує економічні важелі впливу на уряди країн-учасниць. У науковій літературі цей процес часто описується як «боргова дипломатія», коли держави, неспроможні обслуговувати борги, змушені передавати Китаю довгострокові концесії на стратегічні об'єкти – наприклад, 99-річну оренду порту Хамбантота у Шрі-Ланці [].

З безпекової точки зору, морський Шовковий шлях сприяє формуванню економіко-військової інфраструктури подвійного призначення, що дозволяє КНР підвищувати мобільність своїх військово-морських сил. Порт Джибуті став першою закордонною військовою базою Китаю, що символізує перехід від традиційної оборонної доктрини до політики глобальної проєкції сили. Таким чином, BRI виступає не лише інфраструктурним, а й стратегічним інструментом, який розширює присутність КНР у регіонах, критично важливих для міжнародної торгівлі та енергетики. З погляду теорії міжнародних відносин, реалізація морського виміру ініціативи «Один пояс, один шлях» демонструє синтез елементів ліберального економічного експансіонізму та неореалістичної боротьби за вплив. Китай прагне створити новий тип глобалізації, у якій він відіграє центральну роль як постачальник фінансів, технологій і норм.

Морський аспект, зокрема в Індо-Тихоокеанському регіоні, є інструментом тихої гегемонії, поступового розширення китайського впливу через економічні зв'язки, логістичну інфраструктуру та політичну інтеграцію партнерів. У підсумку, морський вимір ініціативи «Один пояс, один шлях» є фундаментальним елементом китайської стратегії “великого відродження”, який поєднує економічну взаємовигідність із геополітичним прагматизмом. Завдяки йому Китай поступово трансформується з регіонального актора у глобальну морську державу, здатну визначати правила торгівлі, безпеки та розвитку у XXI

столітті. Проблема Тайваню посідає центральне місце у зовнішній та внутрішній політиці Китайської Народної Республіки, виступаючи не лише питанням територіальної цілісності, а й символом національного відродження. Китайське керівництво неодноразово визначало «повне возз'єднання батьківщини як історичну місію Комуністичної партії Китаю (КПК), без якої, на думку Пекіна, неможливе «велике відродження китайської нації».

З геостратегічної точки зору, Тайвань є ключовою ланкою першого острівного ланцюга, який простягається від Японії через Окінаву, Тайвань і Філіппіни до Борнео. Контроль над цим ланцюгом має вирішальне значення для військово-морської проекції сили Китаю у Західно-Тихоокеанському регіоні. Тайвань займає стратегічне положення між Східно-Китайським і Південно-Китайським морями, що дозволяє контролювати основні морські торговельні шляхи, включно з маршрутами постачання енергоносіїв. У цьому контексті об'єднання острова є не лише ідеологічним завданням, але й ключовою передумовою досягнення морської безпеки та стратегічної автономії КНР. Хоча Пекін офіційно декларує пріоритет мирного возз'єднання на основі формули «одна країна – дві системи», дедалі частіше спостерігається зміщення акцентів у бік військово-політичного тиску. КНР регулярно проводить військові навчання навколо Тайваню, демонструючи готовність до рішучих дій проти сепаратизму. Згідно з Законом КНР про протидію сепаратизму, Пекін залишає за собою право застосувати немирні засоби, якщо Тайвань зробить спробу офіційно проголосити незалежність або зовнішні сили втрутяться у ситуацію.

Водночас Пекін активно використовує економічні, інформаційні та дипломатичні інструменти впливу: підтримує тайванські бізнес-кола, фінансує політичні партії, веде кампанії дезінформації, а також системно зменшує міжнародну присутність Тайваню, переконуючи держави припинити дипломатичні відносини з ним.

Питання Тайваню є одним із центральних елементів стратегічного суперництва між США і Китаєм. Американська політика стратегічної двозначності – підтримка обороноздатності Тайваню без офіційного визнання

його незалежності — створює стан контрольованої напруги, що визначає безпекову динаміку в Індо-Тихоокеанському регіоні. Для Пекіна тайванське питання стає лакмусовим тестом глобальної трансформації міжнародного порядку, де Китай прагне замінити американську домінацію мультиполярною системою з власним ідеологічним центром. У теоретичному вимірі історична місія об'єднання з Тайванем є проявом неореалістичного підходу до національної безпеки, в якому державний суверенітет і територіальна цілісність розглядаються як абсолютні цінності. Водночас у риторичі китайського керівництва це питання набуває цивілізаційного виміру, оскільки Тайвань трактується як втрачене дитя китайської культури, повернення якого символізує завершення історичного циклу приниження Китаю Заходом. Таким чином, об'єднання з Тайванем постає не лише як стратегічна мета, а як структурна складова китайського націоналізму та ідентичності. Його реалізація стане визначальним чинником формування нового балансу сил у Східній Азії та, ймовірно, ключовою точкою глобального конфлікту між силами старого (ліберального) та нового (авторитарно-мультиполярного) світових порядків.

З початку 2010-х років Китай активно розвиває океанічний компонент свого флоту, прагнучи перейти від традиційної концепції прибережної оборони до доктрини захисту у віддалених морях. Це відповідає стратегічній меті забезпечити постійне військово-морське стримування у Тихому та Індійському океанах, а також гарантувати безпеку морських шляхів, критичних для енергетичного імпорту Китаю. Активно розвивається авіаносна програма, покликана забезпечити можливість тривалих операцій у віддалених акваторіях. Формування океанського флоту має не лише оборонний, а й проектувальний характер, адже забезпечує присутність КНР у ключових стратегічних точках – від Південно-Китайського моря до Африканського Рогу [16]. З позицій неореалізму, такий курс відповідає логіці балансування сили, коли держава використовує військові засоби для мінімізації залежності від зовнішніх акторів та створення умов для стратегічної автономії. У перспективі це може змінити розклад сил у всьому Індо-Тихоокеанському регіоні, спричинивши нову

“холодну війну” між Вашингтоном і Пекіном. Китай формує новий формат регіональної залежності, який не потребує військового домінування. Через інвестиції та кредити він переосмислює традиційні механізми впливу, створюючи економічно інтегровану, але політично асиметричну систему, у якій Пекін виступає як центр тяжіння для країн Південно-Східної Азії. Таким чином, інвестиційна експансія КНР є не лише економічною, а й геополітичною стратегією, спрямованою на трансформацію регіонального порядку на користь китайського лідерства, одночасно послаблюючи позиції США, Японії та інших зовнішніх гравців.

Одним із ключових вимірів сучасної геополітики Китаю є економічна інтеграція з країнами Південно-Східної Азії, що утворюють Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Упродовж останніх двох десятиліть КНР трансформувалася з периферійного економічного партнера у провідний торговельний і фінансовий центр регіону, який задає тон у питаннях торгівлі, інвестицій та промислової кооперації. Економічна інтеграція Пекіна з країнами ПСА здійснюється через поєднання двосторонніх угод і багатосторонніх форматів співпраці. Основним інституційним майданчиком виступає Зона вільної торгівлі Китай–АСЕАН. Вона охоплює понад 2 млрд споживачів і є однією з найбільших у світі регіональних торговельних зон [1].

Додатковим поштовхом до інтеграції стало підписання у 2020 році Регіонального всеосяжного економічного партнерства – найбільшої у світі торговельної угоди, учасниками якої є 15 держав Азійсько-Тихоокеанського регіону, включно з Китаєм, Японією, Південною Кореєю та більшістю країн АСЕАН. Завдяки цьому Китай не лише закріпив своє лідерство у виробничих і логістичних ланцюгах, а й отримав інституційне закріплення свого статусу як економічного ядра Східної Азії. Торговельна взаємодія між Китаєм і країнами АСЕАН має високий ступінь взаємодоповнюваності. КНР імпортує з регіону переважно сировину, напівфабрикати, електронні компоненти та продовольство, натомість експортує готову промислову продукцію, обладнання, автомобілі, хімікати та високотехнологічні товари.

Тісна економічна інтеграція Китаю з АСЕАН має подвійний ефект. З одного боку, вона сприяє стабільності та розвитку регіону, забезпечуючи країнам ПСА доступ до інвестицій, технологій і ринку збуту. З іншого боку, така інтеграція формує асиметричну залежність, у межах якої Пекін отримує важелі політичного впливу на уряди партнерів. Цей вплив проявляється у дипломатичній лояльності низки країн АСЕАН щодо чутливих питань – зокрема, позиції щодо Південно-Китайського моря, Тайваню чи участі у ініціативах США, таких як Індо-Тихоокеанська стратегія. Таким чином, Китай використовує економічну взаємозалежність як інструмент м'якої геополітичної сили, що дозволяє зміцнювати своє регіональне лідерство без прямого застосування військових засобів. Економічна інтеграція Китаю з регіоном є не лише показником його економічної могутності, а й механізмом формування нового регіонального порядку, у якому АСЕАН дедалі більше орієнтується на Пекін як на центрального партнера та гаранта економічного зростання.

У системі сучасних міжнародних відносин Китай активно застосовує механізми багатосторонньої та двосторонньої дипломатії як складову своєї стратегії утвердження статусу глобальної сили. Особливу роль у цьому процесі відіграють Шанхайська організація співробітництва, БРІКС, а також система двосторонніх стратегічних партнерств, які Пекін розглядає як інструменти зміцнення свого політичного, економічного й безпекового впливу в Євразії та за її межами. Шанхайська організація співробітництва є одним із ключових елементів китайської зовнішньополітичної архітектури в Євразії. Початково заснована як механізм для регулювання прикордонних питань і зміцнення довіри між Китаєм, Росією та країнами Центральної Азії, ШОС поступово трансформувалася у регіональну платформу для координації політичних, економічних і безпекових інтересів.

Для Китаю ШОС виконує кілька стратегічних функцій. По-перше, це забезпечення стабільності в Центральній Азії, яка є критично важливою для реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях». По-друге, ШОС виступає альтернативним центром безпеки, який позиціонується як незахідна модель

регіонального управління, що протиставляється системам безпеки на чолі зі США та НАТО. Через активну участь у ШОС Китай посилює своє лідерство в Євразії, одночасно зміцнюючи політичну співпрацю з Росією, Індією, Іраном і державами Центральної Азії. Іншим ключовим дипломатичним інструментом Китаю є об'єднання БРІКС, створене у 2009 році як платформа для координації політики великих країн, що розвиваються [48]. Для Пекіна BRICS є механізмом просування концепції багатопольярного світу та реформування міжнародної фінансової системи, яку Китай розглядає як надто залежну від західних інститутів, МВФ і Світового банку.

Через ініціативи на базі БРІКС Китай активно просуває альтернативну архітектуру глобального фінансування, орієнтовану на інтереси країн Глобального Півдня. Водночас БРІКС виконує важливу символічну функцію – демонструє здатність Китаю діяти в якості лідера групи нерозвинених і нових економік, створюючи дипломатичну противагу Великій сімці. Поряд із багатосторонніми форматами Китай активно розвиває систему двосторонніх стратегічних партнерств, яка дозволяє йому адаптувати дипломатичну політику до особливостей кожного регіону. Пекін уклав понад 110 двосторонніх угод про стратегічне або всеосяжне партнерство, серед яких особливе значення мають домовленості з Росією, Пакистаном, Іраном, Індонезією, Саудівською Аравією та Єгиптом.

Ці угоди охоплюють широке коло питань – від енергетики, інфраструктури та фінансів до військово-технічного співробітництва та культурних обмінів. Вони дозволяють Китаю створювати мережу політичних союзів поза західними структурами, що фактично формує пояс дипломатичних партнерств навколо КНР. Такий підхід надає Пекіну гнучкість і стратегічну автономію, дозволяючи балансувати між великими центрами сили та зміцнювати свій глобальний вплив. Діяльність Китаю в межах ШОС, БРІКС та двосторонніх форматів є проявом інституційного реалізму, коли держава використовує міжнародні інституції не стільки для обмеження власної влади, скільки для її розширення. Китай інструменталізує багатосторонні об'єднання

як платформи для просування своїх національних інтересів, водночас уникаючи прямої конфронтації з існуючими західними структурами.

Також цей підхід відображає концепцію дипломатії множинних векторів, у межах якої Китай одночасно зміцнює відносини на глобальному, регіональному та двосторонньому рівнях. У підсумку формується багаторівнева система впливу, що дозволяє Китаю позиціонувати себе як альтернативний центр сили у процесі трансформації світового порядку від уніполярності до багатополлярності. У сучасній системі міжнародних відносин м'яка сила стала одним із ключових механізмів проєкції впливу держави за межі її території. М'яка сила – це здатність досягати політичних цілей не через примус або економічний тиск, а шляхом привабливості культури, ідеології та цінностей. У цьому контексті Китай послідовно розвиває власну модель м'якої сили, спрямовану на зміцнення міжнародного іміджу, легітимацію політики Комуністичної партії Китаю та створення сприятливого глобального середовища для свого геополітичного піднесення.

Культурна дипломатія є центральним елементом китайської “м'якої сили”. Пекін інвестує значні ресурси у популяризацію китайської мови, історії та традицій, розглядаючи культуру як засіб підвищення міжнародного престижу держави. З початку 2000-х років активно розгортається мережа Інститутів Конфуція, які діють при університетах і культурних центрах у понад 160 країнах світу. Ці інститути виконують подвійну функцію: з одного боку, вони сприяють міжкультурному обміну, а з іншого, формують позитивне сприйняття китайської політичної системи, зокрема концепцій гармонійного розвитку та взаємовигідної співпраці.

Другим важливим інструментом м'якої сили є освітня дипломатія, спрямована на формування лояльних до Китаю еліт у країнах-партнерах. Китай активно розвиває систему стипендій, академічних обмінів і спільних університетських програм, особливо в Азії, Африці та країнах, що розвиваються. Щорічно понад 500 тисяч іноземних студентів навчаються у китайських університетах, що робить КНР одним із п'яти провідних світових

центрів міжнародної освіти. Особливу увагу приділено країнам Південно-Східної Азії – студентам із В'єтнаму, Лаосу, Камбоджі, Індонезії та Таїланду. Через освітні програми Китай не лише підвищує свій науково-культурний престиж, а й створює соціальні зв'язки, які згодом трансформуються у політичний та економічний капітал.

Китай активно використовує глобальні та регіональні медіа як платформу для поширення власних наративів і протидії західним інформаційним впливам, які транслюють інформацію багатьма мовами, включно з англійською, французькою, арабською та російською. Ці медіа формують альтернативний інформаційний порядок, у межах якого Китай позиціонує себе як миролюбну, модерну та відповідальну державу, що виступає за спільну долю людства. Особлива увага приділяється цифровим платформам, де Китай просуває державні наративи про стабільність, розвиток і національне відродження. Медіаполітика Пекіна передбачає також співпрацю з місцевими ЗМІ в країнах АСЕАН, Африки та Латинської Америки, що дозволяє КНР формувати інформаційні вузли впливу та контролювати порядок денний у регіональних інформаційних просторах [3, с. 97]. Таким чином, м'яка сила Китаю не є самостійною сферою, а виступає доповненням до геоекономічної та військово-дипломатичної стратегії, спрямованої на легітимацію зростання Китаю як глобального центру сили. Через культуру, освіту й медіа Пекін формує символічний простір довіри та привабливості, який забезпечує довготривале зміцнення його позицій у світі.

РОЗДІЛ 3

РЕГІОНАЛЬНІ АКТОРИ ТА БАЛАНС СИЛ В ТИХООКЕАНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

3.1. Основні точки напруги в регіоні

Тихоокеанський регіон сьогодні є основною ареною геополітичного суперництва між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою, що визначає загальну архітектуру безпеки XXI століття. Обидві держави мають глобальні інтереси, потужні економічні ресурси та військовий потенціал, що робить їхнє протистояння системоутворюючим чинником міжнародних відносин у Східній Азії та Індо-Тихоокеанському регіоні. Для США Тихоокеанський регіон – це ключовий простір утримання статусу світового лідера та гарантія доступу до стратегічних торговельних маршрутів. Вашингтон спирається на систему союзів і партнерств – Японію, Південну Корею, Австралію, Філіппіни, Таїланд, а також на нові формати, зокрема QUAD (США, Японія, Індія, Австралія) та AUKUS (США, Велика Британія, Австралія). Ці структури мають на меті стримування військового та економічного зростання Китаю, забезпечення свободи судноплавства та підтримання правил, заснованих на міжнародному порядку [5].

Для Китаю регіон має не менше значення. Пекін прагне змістити стратегічний баланс на свою користь, забезпечити контроль над прилеглими морями, Південно-Китайським і Східно-Китайським, та зменшити вплив США на безпекову архітектуру Азії. Через ініціативу «Один пояс, один шлях», економічну інтеграцію з АСЕАН і військову модернізацію Народно-визвольної армії Китай послідовно посилює свій статус регіонального гегемона. У військовій площині баланс сил поступово змінюється на користь Китаю. За останнє десятиліття Пекін створив потужні військово-морські спроможності, включаючи авіаносці, гіперзвукові ракети, розвинену систему берегової оборони та кібернетичні війська. Китай формує зону заборони доступу (A2/AD)

у Південно-Китайському морі, здатну обмежити маневри американських сил у разі конфлікту.

США, у свою чергу, переорієнтовують свою стратегію з Близького Сходу на Індо-Тихоокеанський регіон, реалізуючи концепцію Freeand Open Indo-Pacific. Вашингтон посилює військову присутність у регіоні, проводить спільні навчання з союзниками та модернізує бази на Гуамі, в Японії та на Філіппінах. Проте попри технічну перевагу, США втрачають стратегічну глибину, тоді як Китай здобуває перевагу близькості та нарощення регіональної ініціативи. В економічному вимірі Китай перетворився на основного торговельного партнера більшості держав АСЕАН, витіснивши США у сфері інвестицій та промислової кооперації [8]. Через Регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP) Пекін закріпив свій вплив у структурі регіональної інтеграції, тоді як США залишаються поза цією угодою після виходу з Транс-Тихоокеанського партнерства.

Політично Китай реалізує стратегію м'якого проникнення, поєднуючи дипломатію інвестицій, культурну експансію та інструменти м'якої сили – освіту, медіа, технологічне співробітництво. США натомість просувають ціннісно-орієнтовану модель демократії, верховенства права та прав людини, що часто вступає у суперечність з авторитарною моделлю управління Китаю. З політологічної точки зору, суперництво США та Китаю в Тихоокеанському регіоні відображає постулати неореалізму, де основним рушієм міжнародної політики є боротьба за владу та безпеку. Баланс сил у цьому контексті не є статичним, він динамічно зміщується залежно від військових і технологічних спроможностей сторін.

Отже, баланс сил у Тихоокеанському регіоні є динамічною системою взаємного стримування, у якій США прагнуть зберегти гегемонію, а Китай – досягти стратегічного паритету. Сучасна ситуація характеризується асиметрією інтересів: США діють глобально, тоді як Китай – переважно регіонально, але з дедалі ширшими амбіціями. Надалі майбутнє регіону залежатиме від здатності обох держав уникнути ескалації та знайти баланс між конкуренцією і

співіснуванням у межах нової багатопольної системи. Південно-Китайське море є одним із найважливіших геостратегічних просторів світу, що відіграє ключову роль у формуванні регіональної архітектури безпеки та міжнародної торгівлі. Через його акваторію щороку проходить понад 30% світового морського вантажообігу, що еквівалентно торгівлі на суму понад 3 трлн доларів США. Окрім того, регіон багатий на поклади нафти, природного газу, рибні ресурси та рідкоземельні метали, що робить його об'єктом інтенсивного суперництва між прибережними державами та провідними глобальними акторами.

Китай розглядає Південно-Китайське море як історичну сферу свого впливу, обґрунтовуючи претензії на більшість акваторії так званою лінією дев'яти пунктирів, яка охоплює до 90% площі моря. Цей підхід не визнається більшістю держав та суперечить положенням Конвенції ООН з морського права. Пекін послідовно реалізує стратегію фактичного контролю, створюючи штучні острови, військові бази та аеродроми на архіпелагах Спратлі та Парасельських островах. Ці дії супроводжуються розміщенням ракетних систем, радарів і патрульних суден, що забезпечують розширення зони антидоступу та зміцнення китайського суверенного контролю над морськими комунікаціями. З точки зору політичної науки, ці дії можна трактувати як ревізійністську стратегію, спрямовану на поступове зміщення статус-кво та створення ситуації, коли міжнародне співтовариство змушене визнати де-факто контроль Китаю через нездатність його оскаржити без ризику військової ескалації.

Сполучені Штати Америки, у свою чергу, розглядають Південно-Китайське море як відкритий міжнародний простір, через який повинна бути забезпечена свобода навігації та авіації згідно з міжнародним морським правом. З 2015 року ВМС США систематично проводять операції свободи навігації, метою яких є демонстрація невизнання китайських територіальних претензій.

Американські есмінці та крейсери регулярно проходять поблизу спірних островів і рифів, підкреслюючи принцип відкритості міжнародних вод. Ці дії супроводжуються посиленням військової співпраці США з регіональними

союзниками – Японією, Австралією, Філіппінами та В'єтнамом – у межах спільних навчань і патрулювань. З американського погляду, присутність у регіоні є частиною глобальної стратегії стримування Китаю та гарантією збереження вільного й відкритого Індо-Тихоокеанського простору. У 2016 році Арбітражний трибунал у Гаазі, створений за скаргою Філіппін, виніс рішення на користь Маніли, визнавши, що претензії Китаю за лінією дев'яти пунктирів не мають юридичних підстав [7]. Китай відмовився визнавати це рішення, назвавши його нелегітимним і політично вмотивованим. Таким чином, конфлікт набув хронічного характеру, коли міжнародне право не має реального механізму примусу, а геополітична логіка сили визначає баланс у регіоні.

З точки зору геополітики, Південно-Китайське море є морським серцем азійської безпеки, контроль над яким визначає можливість впливу на морські шляхи між Тихим і Індійським океанами. Для Китаю домінування тут означає стратегічну автономію та можливість проєкції сили далеко за межі своїх берегів. Для США утримання глобальної морської гегемонії та запобігання створенню замкненої китайської зони впливу. Таким чином, суперництво у Південно-Китайському морі виходить за межі регіональної проблематики, перетворюючись на ключовий елемент глобальної конфронтації між двома провідними центрами сили, де військові, економічні та ідеологічні фактори тісно переплітаються. Тихоокеанський регіон перетворився на основний театр глобальної гонки озброєнь, де технологічні інновації стають вирішальним чинником стратегічного балансу між провідними державами насамперед Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою. У XXI столітті мілітаризація регіону набуває якісно нового характеру, зосередженого не лише на кількісному зростанні військових ресурсів, а й на розвитку високоточних, автономних і гіперзвукових систем озброєнь, що здатні змінити саму природу сучасних конфліктів.

Розробка гіперзвукових ракет є одним із найважливіших аспектів технологічного суперництва у Тихоокеанському просторі. Китай досяг значних успіхів у цій сфері, створивши гіперзвуковий планер, який здатен маневрувати

під час польоту, обходячи системи ПРО. Ця зброя суттєво підвищує можливості КНР у сфері стримування США в регіоні, особливо у випадку конфлікту навколо Тайваню або у Південно-Китайському морі. США, Японія, Австралія та Південна Корея також розробляють власні системи гіперзвукової зброї у співпраці з Вашингтоном. Гіперзвукові ракети стають новим виміром стратегічного стримування, де швидкість, точність і невловимість набувають більшої ваги, ніж кількість носіїв.

З позицій теорії міжнародних відносин, гонка озброєнь у Тихоокеанському регіоні демонструє класичну безпекову дилему, коли дії однієї держави для зміцнення обороноздатності сприймаються іншою як загроза. Це породжує спіраль недовіри, у межах якої нарощування військових можливостей обох сторін підвищує ризик конфлікту, навіть якщо жодна не прагне війни. У результаті Тихоокеанський регіон опиняється в стані стратегічної нестабільності низької інтенсивності, де баланс сил підтримується радше взаємним страхом, ніж довірою чи правовими угодами [23]. Подальший розвиток технологічних систем, таких як гіперзвукова зброя, автономні дрони, кібер- та космічні сили, лише посилює цю динаміку, роблячи питання контролю над озброєннями однією з найактуальніших тем міжнародної безпеки у XXI столітті.

3.2. Ролі третіх сторін в регіоні

У XXI столітті економічне суперництво між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою стало центральним виміром глобальної геополітичної динаміки, поступово перетворюючись із суто торговельної конфронтації на системне протистояння за технологічне, фінансове та інституційне лідерство. Тихоокеанський регіон, у якому перетинаються торгові, виробничі та логістичні ланцюги світової економіки, став головним театром цього протистояння. Початком відкритої торговельної

війни між США та КНР можна вважати 2018 рік, коли адміністрація Дональда Трампа запровадила митні тарифи на китайські товари обсягом понад 360 млрд доларів США, мотивуючи це несправедливими торговельними практиками та крадіжками інтелектуальної власності. У відповідь Китай запровадив дзеркальні обмеження на американський імпорт, що призвело до найбільшого торгового протистояння між двома економіками з часів Холодної війни.

Надалі політика санкцій і обмежень набула структурного характеру. Адміністрація Джозефа Байдена зберегла більшість мит, запровадивши водночас експортні контролю на високотехнологічну продукцію, передусім напівпровідники, обладнання для їхнього виробництва та суперкомп'ютери. Ці заходи мають на меті стримати технологічний розвиток Китаю, обмеживши його доступ до критично важливих компонентів. Китай відповів контрсанкціями, зокрема експортними обмеженнями на галій і германій – рідкісні метали, необхідні для виробництва мікросхем. Таким чином, санкції та торговельні бар'єри перетворилися на інструмент геоекономічного тиску, який виходить далеко за межі економічної логіки й спрямований на збереження технологічного домінування США у довгостроковій перспективі. Серцевиною сучасного економічного суперництва стала боротьба за лідерство у сфері високих технологій, особливо в галузях напівпровідників, штучного інтелекту, квантових обчислень і телекомунікацій (5G/6G) [57]. США розглядають ці технології як стратегічні домени, від яких залежить військова та економічна перевага у XXI столітті.

У жовтні 2022 року Вашингтон запровадив масштабні обмеження на експорт до Китаю передових чипів і обладнання для їхнього виробництва, фактично ізолювавши КНР від провідних постачальників. Згодом США створили альянс Chip 4 (США, Японія, Південна Корея, Тайвань), спрямований на формування “демократичного ланцюга постачання” напівпровідників, який виключає Китай із критичних етапів виробництва. Китай, своєю чергою, активно інвестує у програму технологічного самозабезпечення «Made in China 2025», спрямовану на розвиток власних виробничих потужностей у сфері

мікроелектроніки, робототехніки та штучного інтелекту. Підприємства отримують значну державну підтримку для зниження залежності від західних технологій [64]. Водночас Пекін розглядає штучний інтелект не лише як економічний, а й як стратегічний військово-політичний ресурс, який забезпечує перевагу в галузях розвідки, кібербезпеки та управління даними.

Економічне суперництво США та Китаю має також ідеологічний вимір, відображаючи протистояння двох моделей розвитку ліберального ринкового капіталізму та державного капіталізму з китайською специфікою. Американська стратегія «de-risking», проголошена у 2023 році, передбачає зменшення залежності від китайських виробничих ланцюгів без повного розриву економічних відносин, тоді як Китай відповідає поглибленням регіональних інтеграційних механізмів, зокрема через Регіональне всеохопне економічне партнерство та ініціативу «Один пояс, один шлях». Поточна економічна динаміка може бути охарактеризована як технологічний реалізм, у межах якого контроль над технологіями стає визначальним інструментом геополітичної влади. На відміну від класичної холодної війни, суперництво США та Китаю не супроводжується повною економічною ізоляцією, однак характеризується сегментацією глобальних ринків, фрагментацією технологічних стандартів та «декуплінгом» ланцюгів постачання. Таким чином, економічне суперництво у Тихоокеанському регіоні стає не лише боротьбою за частку у світовій торгівлі, а й змаганням за архітектуру глобального технологічного порядку, де перемога означатиме визначення правил гри для всього XXI століття.

Американо-японський договір про взаємну безпеку 1960 року залишається основним гарантом оборони Японії та одним із стовпів усієї системи безпеки Індо-Тихоокеанського регіону. На території країни розміщено близько 54 тисяч американських військовослужбовців, зокрема 7-й флот США з головною базою в Йокосуці. Така присутність створює не лише військову протизагрозу Китаю, а й інституційну основу для колективних дій у межах союзів QUAD і AUKUS, спрямованих на збереження свободи навігації та відкритості регіону. Водночас Японія дедалі активніше бере участь у багатосторонніх

форматах безпеки, зокрема у QUAD (США, Індія, Японія, Австралія), що зміцнює її статус як провідного демократичного центру сили в Азії [3]. Таким чином, японська зовнішньополітична лінія поєднує прагматичну оборонну модернізацію із підтримкою ліберального міжнародного порядку, очолюваного США.

Трансформація оборонної політики Японії супроводжується поступовою зміною суспільного сприйняття безпеки. Якщо в 1990-х роках більшість населення виступала проти будь-якої мілітаризації, то нині соціологічні опитування демонструють зростання підтримки посилення армії до понад 60% громадян. Це свідчить про переосмислення ролі Японії у світі – від економічного гіганта з пацифістською позицією до активного учасника міжнародної безпеки. З теорії міжнародних відносин, сучасна політика Японії відображає процес нормалізації держави. Вона прагне повернути собі повноцінний статус суб'єкта безпеки, що діє у межах реалістичної парадигми світової політики. Зміцнення оборонного потенціалу Токіо не означає ревізйонізму, але є реакцією на зміну безпекового середовища, зумовлену зростанням потужності Китаю, непередбачуваністю Північної Кореї та обмеженістю американських ресурсів.

Японія поступово перетворюється на другий стовп системи колективної безпеки США в Азії, сприяючи формуванню мультиполярного, але структурно прозахідного балансу сил у Тихоокеанському регіоні. Індія посідає особливе місце у геополітичній архітектурі Індо-Тихоокеанського регіону, виступаючи водночас і партнером США у питаннях безпеки, і самостійним центром сили, який проводить багатовекторну зовнішню політику. Її позиція визначається прагненням зміцнити стратегічний статус на тлі зростання впливу Китаю, зберігаючи при цьому традиційний принцип стратегічної автономії, закладений ще в добу руху неприєднання.

Співпраця Індії з США, Японією та Австралією у межах Діалогу безпеки «QUAD» стала ключовим елементом її стратегії у Тихоокеанському просторі. Цей формат, відновлений у 2017 році, спрямований на забезпечення вільного та

відкритого Індо-Тихоокеанського регіону, що безпосередньо корелює зі стратегічними цілями Вашингтона щодо стримування Китаю.

Індія бере активну участь у спільних військово-морських навчаннях «Malabar», у розвитку кібербезпеки, космічної співпраці та морської інфраструктури, демонструючи готовність до координації із західними демократіями. Водночас, на відміну від союзників США в Азії (Японії чи Австралії), Індія не є учасником жодного військового альянсу й не розміщує на своїй території іноземні бази. Це підкреслює її прагнення діяти як рівноправний партнер, а не сателіт у межах QUAD [3]. Ключовим стрижнем індійської зовнішньої політики залишається концепція стратегічної автономії, що походить від традиції руху неприєднання часів Джавахарлала Неру. Сучасне індійське керівництво, особливо за прем'єрства Нарендри Моді, переосмислює цей принцип не як нейтралітет, а як гнучкість у виборі партнерів і сфер співпраці. Попри зближення зі США, Індія продовжує зберігати робочі відносини з Росією, зокрема у сфері закупівлі озброєнь (комплекси С-400) та енергетичній галузі. Водночас вона бере участь у Шанхайській організації співробітництва та БРІК. Такий баланс дозволяє Індії маневрувати між блоками, використовуючи своє геополітичне становище для посилення національного впливу.

Суперництво з Китаєм є одним із головних чинників формування індійської стратегії. Після прикордонного конфлікту в районі Ладаху 2020 року, у якому загинули військовослужбовці обох сторін, Індія поглибила військову кооперацію із США та їх союзниками, але водночас відмовилася від прямого антагонізму. Пекін залишається для Нью-Делі важливим торговельним партнером, що підкреслює прагматичний характер індійської зовнішньої політики. Цей підхід відображає реалістичне розуміння міжнародної системи, у якій сила визначається не лише альянсами, а й здатністю до стратегічної самодостатності. Таким чином, Індія виступає «самостійним полюсом сили», що прагне не підлаштовуватись під жоден блок, а формувати власний, «індійський шлях» розвитку Індо-Тихоокеанського регіону. У термінах теорії

міжнародних відносин позицію Індії можна охарактеризувати як м'який баланс, тобто, обмежене протидіяння гегемонії Китаю без створення формальних союзів. Водночас її зовнішня політика втілює концепт нео-незалежності, який поєднує автономність із вибірковою участю у коаліціях за спільними інтересами. Цей підхід дозволяє Індії зберігати максимальний простір для дипломатичного маневру, водночас забезпечуючи її включення у формування нового балансу сил у Індо-Тихоокеанському регіоні. У перспективі Індія може стати ключовим стратегічним посередником між Заходом і Глобальним Півднем, що зміцнить її позиції як одного з майбутніх центрів багатопольярного світу.

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) виступає ключовим геополітичним гравцем Індо-Тихоокеанського регіону, намагаючись зберегти нейтралітет і внутрішню єдність в умовах зростання конкуренції між США та Китаєм. Для більшості країн АСЕАН зовнішньополітична стратегія базується на балансуванні без вибору сторони прагненні одночасно отримувати економічні вигоди від співпраці з Китаєм та безпекові гарантії через партнерство зі США. Концепція «центральної АСЕАН» лежить в основі регіональної дипломатії та відображає прагнення зберігати роль посередника і стабілізатора у взаєминах великих держав. У рамках цього підходу АСЕАН просуває мультисторонні платформи, як-от Східноазійський саміт (EAS), Регіональний форум АСЕАН та Саміт АСЕАН–США / АСЕАН–Китай, що покликані запобігати ескалації суперництва між Вашингтоном і Пекіном. Країни Південно-Східної Азії сповідують принцип включності, намагаючись уникати створення жорстких військово-політичних блоків. Однак рівень тяжіння окремих держав до тих чи інших центрів сили суттєво різняться, що зумовлює певну фрагментованість у межах самої Асоціації.

Після кількох років балансування між Вашингтоном і Пекіном за президентства Родріго Дутерте, нове керівництво Філіппін на чолі з Фердинандом Маркосом-молодшим суттєво активізувало військово-політичну співпрацю зі США. У 2023 році було розширено Угоду про посилене оборонне

співробітництво, що передбачає доступ американських військ до додаткових баз на території країни, частина з яких розташована поблизу Тайванської протоки. Таке зближення пояснюється зростаючим занепокоєнням Маніли через китайську експансію у Південно-Китайському морі, зокрема навколо рифу Секонд-Томас. Філіппіни дедалі чіткіше позиціонують себе як союзник США у забезпеченні свободи судноплавства та підтримці регіонального статус-кво.

На протилежному полюсі знаходиться Камбоджа, яка демонструє стабільну орієнтацію на Китай. Пекін є головним інвестором та донором для камбоджійської економіки, фінансуючи масштабні інфраструктурні проекти в межах ініціативи «Один пояс, один шлях». Крім того, співпраця між країнами поширюється на військову сферу. Камбоджа дедалі частіше виступає дипломатичним союзником Пекіна в межах АСЕАН, блокуючи ініціативи, які могли б обмежити китайські інтереси. Більшість держав регіон, Індонезія, Малайзія, Таїланд, В'єтнам, Сінгапур, дотримуються прагматичного підходу. Вони намагаються зберігати економічну співпрацю з Китаєм, який є головним торговим партнером, водночас підтримуючи військовий діалог із США. Особливо вирізняється В'єтнам, який, маючи давні територіальні суперечки з Пекіном, поступово зміцнює оборонну кооперацію з Вашингтоном, але без формального альянсу [37].

Такий баланс дозволяє країнам АСЕАН уникати прямої конфронтації, але водночас зберігати маневровий простір у відносинах із обома центрами сили, що відповідає традиційній логіці гнучкої нейтральності регіональних держав. У політичному вимірі позиція АСЕАН характеризується як м'яке балансування, спрямоване на пом'якшення наслідків конкуренції великих держав без формування жорстких військових союзів. Асоціація прагне виступати платформою для діалогу та стабілізатором регіональної безпеки, реалізуючи модель функціональної автономії – збереження незалежності дій у межах співпраці з більш потужними акторами. У стратегічній перспективі здатність АСЕАН зберегти внутрішню єдність стане визначальним чинником її впливу в Індо-Тихоокеанському регіоні. Надмірне посилення китайського чи

американського домінування може підірвати «центральність АСЕАН», що є фундаментом регіональної архітектури безпеки.

Австралія посідає стратегічно важливе місце в архітектурі Індо-Тихоокеанської безпеки, виступаючи одним із ключових союзників США у регіоні. Її зовнішня політика останніх років формується під впливом дуалістичної логіки: з одного боку, Канберра активно інтегрована у західні системи колективної безпеки, з іншого — її економіка залишається глибоко залежною від торгівлі з Китаєм, що створює внутрішній політичний та стратегічний дисонанс. У 2021 році Австралія разом зі США та Великою Британією утворила тристоронній альянс AUKUS, який став одним із найважливіших елементів антикитайської стратегії Заходу в Індо-Тихоокеанському просторі [5]. Основною метою ініціативи є посилення військово-технологічних спроможностей Австралії, зокрема шляхом отримання атомних підводних човнів, спільного розвитку штучного інтелекту, кібербезпеки та систем спостереження.

AUKUS розглядається як символ стратегічного переорієнтування Австралії з моделі торговельного партнерства з Китаєм до більш жорсткої геополітичної лінії, зорієнтованої на стримування Пекіна. Участь у AUKUS надає Австралії передові технології п'ятого покоління, але водночас втягує країну в потенційний конфлікт інтересів із головним торговим партнером. Попри безпекове зближення із Заходом, Китай залишається провідним економічним партнером Австралії. На нього припадає понад 30 % австралійського експорту, зокрема залізної руди, енергоресурсів і сільськогосподарської продукції. У 2020–2022 роках відносини між країнами загострилися після того, як Австралія ініціювала міжнародне розслідування походження COVID-19, що призвело до торговельних санкцій з боку Пекіна, обмежень на імпорт вина, вугілля, ячменю та морепродуктів [].

Однак після 2023 року відбулося поступове “розморозування” двосторонніх відносин: було відновлено діалог на високому рівні, скасовано частину обмежень, і сторони почали шукати новий баланс між економічною

вигодою та стратегічною безпекою. Політологи розглядають цей процес як приклад “економічного реалізму” Австралії, яка намагається диверсифікувати ринки, не руйнуючи торговельних зв’язків із КНР. Австралійська зовнішня політика дедалі більше визначається прагненням до стратегічної автономії в межах альянсу. Уряд країни намагається збалансувати дві ключові осі зовнішньої політики: безпекову, співпраця із США, Великою Британією, Японією, участь у форматах AUKUS та QUAD; економічну, прагнення зберегти стабільні відносини з Китаєм і розширити торгівлю з державами АСЕАН та Індією. Ця подвійність політики відображає класичну дилему середніх держав у багатопольному світі: вибір між економічною вигодою та стратегічною безпекою []. Австралія прагне водночас виступати форпостом Заходу в Індо-Тихоокеанському регіоні та прагматичним гравцем, який не бажає втрачати доступ до найприбутковішого азійського ринку.

З точки зору політичної науки, сучасна стратегія Австралії може бути описана як асиметричне балансування, тобто, одночасне стримування Китаю у сфері безпеки та взаємовигідна співпраця в економічній площині. Це дозволяє Канберрі підвищувати власну суб’єктність, зберігаючи при цьому інституційну інтегрованість у західну систему союзів. Така модель є типовим проявом модернізованої середньодержавної стратегії, що поєднує елементи коаліційного лідерства, технологічної взаємозалежності та багатовекторності. У перспективі саме Австралія може відіграти роль «стабілізуючого чинника» між США та Китаєм у Тихоокеанському просторі.

3.3 Тенденції на майбутнє

Однією з ключових тенденцій майбутнього розвитку геополітичної ситуації в Індо-Тихоокеанському регіоні є поступове, але системне нарощування військової присутності Сполучених Штатів Америки. Цей процес розглядається як інструмент стримування зростаючої потуги Китаю та

забезпечення вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського простору – концепції, що лежить в основі американської зовнішньої політики у XXI столітті. США послідовно зміцнюють свою мережу військових баз та об'єктів логістичної підтримки у Тихоокеанському басейні. Основна оперативна сила – 7-й флот ВМС США, штаб-квартира якого розташована в японській Йокосуці, залишається найпотужнішим морським формуванням у світі, що охоплює зону від Гаваїв до Індійського океану.

В останні роки спостерігається розширення оборонної інфраструктури на території союзників: Японія надає свої бази для розміщення американських систем ПРО і винищувачів F-35; Південна Корея продовжує спільні навчання з США в рамках «розширеного стримування» проти ядерної загрози КНДР; Філіппіни у 2023 році дозволили США використовувати додаткові військові об'єкти поблизу Тайванської протоки в межах оновленої Угоди EDCA; Австралія зміцнює військову співпрацю в рамках AUKUS, зокрема щодо створення атомних підводних човнів і базування стратегічних бомбардувальників США на своїй території [57]. Ці дії формують нову конфігурацію ланцюга стримування, спрямовану на обмеження військової активності Китаю в Південно-Китайському морі та навколо Тайваню.

Сучасна американська стратегія в Індо-Тихоокеанському регіоні еволюціонує від концепції «військової переваги» до моделі «розумного стримування», що передбачає поєднання класичних силових інструментів із технологічними, кібернетичними та інформаційними засобами. Вашингтон акцентує увагу не лише на нарощуванні фізичної присутності, а й на підвищенні оперативної взаємосумісності союзників через спільні навчання, обмін розвідданими модернізацію систем зв'язку та спільне використання технологій штучного інтелекту у військовій сфері.

З політологічної точки зору, нарощування військової присутності США є індикатором трансформації глобальної системи безпеки у напрямку нового біполяризму між Вашингтоном і Пекіном. Водночас Сполучені Штати демонструють прагнення делегувати частину відповідальності союзникам,

створюючи мережеву архітектуру безпеки, де кожна країна відіграє функціонально визначену роль у спільній системі стримування. Таке стратегічне розширення присутності не лише підвищує рівень військової інтеграції Заходу в Азії, але й слугує засобом політичного сигналу про непохитність зобов'язань США перед союзниками. У довгостроковій перспективі це може призвести до переозначення регіонального балансу сил, формуючи умови для нової епохи воєнно-технологічного суперництва.

Однією з провідних тенденцій у розвитку геополітичної ситуації в Індо-Тихоокеанському регіоні є прискорена мілітаризація Китайської Народної Республіки, що становить центральний елемент її довгострокової стратегії перетворення на провідну світову державу. З огляду на амбіції Пекіна утвердитися як регіональний гегемон і водночас обмежити вплив США, зростання військової могутності Китаю набуває не лише національного, а й глобального виміру. Під керівництвом Сі Цзіньпіна Китай здійснює наймасштабнішу військову реформу за всю історію Народно-визвольної армії Китаю. Починаючи з 2015 року, було проведено структурну перебудову командної системи, створено окремі командування за театрами воєнних дій, а також Сили стратегічної підтримки та Ракетні війська НВАК, які відповідають за кібервійну, космос і ракетно-ядерний потенціал.

Основні напрями модернізації включають: розвиток флоту синьої води, який дозволяє Китаю діяти далеко за межами власних берегів; створення авіаносного компоненту – у 2024 році введено в дію третій авіаносець «Фуцзянь», оснащений електромагнітними катапультами; розробку гіперзвукових систем озброєнь і балістичних ракет середньої дальності, здатних вражати цілі у зоні відповідальності 7-го флоту США; розширення ядерного арсеналу, який, за даними SIPRI, може перевищити 1000 боєголовок до 2035 року [57].

Пекін системно військовизує Південно-Китайське море, перетворюючи штучно створені острови на укріплені військово-морські бази. Вони

оснащуються злітними смугами, ракетними установками та системами радіолокації, що забезпечують контроль над основними морськими шляхами.

Така політика має подвійний характер: з одного боку, Китай обґрунтовує свої дії захистом суверенітету, з іншого — фактично створює зону антидоступу (A2/AD), здатну обмежити присутність іноземних сил у регіоні. Це викликає занепокоєння сусідніх країн і провокує нову регіональну гонку озброєнь, у якій Китай виступає провідним каталізатором. Мілітаризація Китаю тісно пов'язана з його економічною експансією та зовнішньополітичними ініціативами, зокрема проектом «Один пояс, один шлях». Військова присутність забезпечує захист морських шляхів постачання і створює можливість проєкції сили в районах критичної інфраструктури – від Південно-Китайського моря до Індійського океану.

Таким чином, військовий компонент стає інструментом геоекономічного впливу, що підкріплює економічні та політичні важелі Пекіна. Подальша мілітаризація Китаю відображає еволюцію його національної ідентичності від оборонної до наступальної парадигми безпеки. Вона є частиною ширшого процесу нормалізації великої сили, коли Китай прагне закріпити статус держави, здатної самостійно формувати правила регіонального порядку. Науковці зазначають, що така тенденція може призвести до формування умовного азійського біполяризму, де Пекін протистоїть коаліції західних держав. Подальша мілітаризація КНР, у поєднанні з технологічними інноваціями та зростанням націоналізму, може стати визначальним фактором регіональної нестабільності у найближчі десятиліття.

Однією з ключових тенденцій сучасної геополітики Індо-Тихоокеанського регіону є зростання ролі середніх держав, зокрема Японії, Індії, Південної Кореї та В'єтнаму. Ці країни дедалі активніше виступають як самостійні актори міжнародних відносин, здатні впливати на баланс сил між США та Китаєм. Їхня стратегічна поведінка поєднує прагнення до безпеки, економічного розвитку та збереження автономії у зовнішній політиці. Японія демонструє поступовий відхід від післявоєнного пацифізму, закріпленого в її конституції, і активно

переозброює власні сили самооборони, перетворюючи їх на армію повного циклу. Вона розширює оборонну співпрацю із США, Австралією та країнами АСЕАН, бере участь у QUAD, а також зміцнює позиції у сфері високих технологій і морської безпеки. Таким чином, Токіо прагне стати провідним стовпом регіональної стабільності, здатним стримувати зростання китайського впливу.

Індія посідає особливе місце як незалежна стратегічна сила, що дотримується політики «багатовекторності». Вона співпрацює із Заходом у межах QUAD, але водночас підтримує відносини з росією та країнами Глобального Півдня. Делі активно розбудовує власний військово-промисловий комплекс і прагне зміцнити вплив в Індійському океані, позиціонуючи себе як альтернативний центр сили у протистоянні США та Китаю. Південна Корея, традиційно орієнтована на союз зі США, починає відігравати дедалі активнішу роль у регіональній дипломатії. Вона посилює військову потугу, розвиває програми протиракетної оборони, водночас намагаючись балансувати між безпековими гарантіями Вашингтона і економічними інтересами в Китаї. Сеул прагне стати посередником між великими державами, підкреслюючи свій статус технологічного та економічного лідера Східної Азії.

В'єтнам, попри відносно менший масштаб, перетворюється на важливого стратегічного партнера Заходу у стримуванні Китаю. Підтримуючи тісні економічні зв'язки з Пекіном, Ханой водночас розвиває оборонну співпрацю зі США, Японією та Індією, модернізує флот і зміцнює позиції у Південно-Китайському морі. Це робить В'єтнам регіональним центром стійкості та балансування. Загалом, зростання ролі середніх держав свідчить про перехід від біполярної моделі до поліцентричної структури влади в Індо-Тихоокеанському регіоні. Японія, Індія, Південна Корея та В'єтнам дедалі більше виступають як архітектори регіональної стабільності, прагнучи не лише реагувати на політику США чи Китаю, а й формувати власний порядок денний безпеки, економіки та технологічного розвитку. Їхня активність посилює конкуренцію, але водночас створює умови для гнучкішої, багаторівневої системи міжнародних відносин у

Азійсько-Тихоокеанському просторі. Сучасна геополітична динаміка в Індо-Тихоокеанському регіоні характеризується переходом конкуренції між провідними державами у нові стратегічні сфери – кіберпростір, космос та високі технології. Ця тенденція відображає загальний зсув світової політики від традиційних форм військового суперництва до багатовимірного змагання за технологічне, інформаційне та інтелектуальне домінування.

У сфері кібербезпеки конкуренція між США та Китаєм набула форми боротьби за контроль над інформаційними потоками, інфраструктурою зв'язку та критично важливими даними. Обидві держави інвестують у розвиток кіберкоманд і розвідки, а також активно використовують цифрові технології у військових і політичних цілях. США просувають концепцію «вільного та безпечного кіберпростору», тоді як Китай розвиває модель «суверенного інтернету», що передбачає контроль над внутрішнім інформаційним середовищем і технологічну самодостатність. Кіберпростір таким чином перетворюється на арену прихованого протистояння, де вирішується питання довіри, безпеки та технологічної залежності держав.

У космічній сфері протистояння виходить за межі національної оборони, стаючи символом технологічної першості та стратегічної незалежності. США, спираючись на програму NASA та військове командування «Space Force», прагнуть зберегти лідерство у супутникових комунікаціях, навігації та розвідці. Китай, у свою чергу, здійснює масштабні інвестиції у космічну програму, створюючи власну орбітальну станцію «Тяньгун» і розвиваючи системи супутникового позиціонування Bei Dou [32]. Ці процеси свідчать про формування нової космічної гонки, що має як цивільний, так і оборонний вимір.

У галузі високих технологій, насамперед у сферах штучного інтелекту, квантових обчислень, 5G-комунікацій і напівпровідникового виробництва, конкуренція між США та Китаєм стала ключовим елементом глобального стратегічного суперництва. Вашингтон обмежує доступ китайських компаній до критичних технологій через санкції та контроль експорту, тоді як Пекін проводить політику «технологічного прориву», спрямовану на створення

власних інноваційних екосистем. Це змагання не лише визначає економічну структуру майбутнього, але й впливає на баланс влади у світовій системі, адже технологічне лідерство дедалі більше означає політичну та військову перевагу. Таким чином, перехід конкуренції в кіберпростір, космос і технологічну сферу формує нову парадигму глобальної геополітики, у якій інновації, інформація та контроль над даними стають стратегічними ресурсами XXI століття. Для Індо-Тихоокеанського регіону це означає поглиблення суперництва між провідними державами, зростання ризиків гібридних конфліктів і появу нових форм взаємозалежності, що визначатимуть майбутню архітектуру безпеки.

Сучасне загострення суперництва між США та Китаєм у Тихоокеанському регіоні дедалі частіше трактується експертами як ознака формування нової холодної війни, що має потенціал радикально змінити структуру глобальної безпеки. Цей процес не є просто поверненням до логіки біполярності XX століття, а відображає поступове кристалізування двох системних полюсів, ліберально-демократичного, очолюваного США, та авторитарно-державницького, який формує Китай.

На відміну від класичної холодної війни між Вашингтоном і Москвою, сучасне протистояння має комплексний і гібридний характер, охоплюючи економічні, технологічні, військово-політичні та ідеологічні виміри. Замість відкритої військової конфронтації відбувається боротьба за вплив через торговельні обмеження, технологічні санкції, дипломатичні альянси та інформаційні кампанії. Тихоокеанський регіон у цьому контексті виступає як епіцентр глобального перерозподілу сил, де вирішується питання не лише регіонального, а й світового лідерства.

З боку США спостерігається активне формування антикитайських союзів, таких як AUKUS, QUAD та Індо-Тихоокеанське економічне партнерств. Їхня мета – стримати зростання військової та економічної потуги Пекіна, забезпечити свободу навігації і зберегти ліберальний порядок. Китай, своєю чергою, вибудовує альтернативну архітектуру міжнародних відносин, базовану на ініціативах «Один пояс, один шлях» та співпраці в межах БРІКС і ШОС,

просуваючи модель «незахідного розвитку» й концепцію «спільної долі людства». Паралельно посилюється змагання за технологічне домінування, особливо у сферах штучного інтелекту, напівпровідників і квантових обчислень, що дедалі більше нагадує ідеологічно забарвлене суперництво систем. Це призводить до фрагментації світової економіки, розриву технологічних ланцюгів і утворення “економічних блоків”, орієнтованих на різні центри сили.

Ключовий ризик полягає у можливості перетворення стратегічного суперництва на затяжну конфронтацію, у якій будь-який інцидент, наприклад, навколо Тайваню чи Південно-Китайського моря, може стати каталізатором кризи. Водночас повна холодна війна у традиційному розумінні поки що малоімовірна, адже США і Китай залишаються взаємозалежними у торгівлі, фінансах і технологіях. Отже, ризик «нової холодної війни» у Тихому океані відображає не лише військово-політичне протистояння, а й глибоку трансформацію глобального порядку, де ідеологічна, технологічна та економічна конкуренція стають визначальними чинниками міжнародної стабільності. Майбутнє регіону залежатиме від того, чи зможуть провідні держави знайти баланс між суперництвом і співіснуванням, не допустивши повторення сценарію ескалації, характерного для минулого століття.

ВИСНОВКИ

Геополітична ситуація в Тихоокеанському регіоні у XXI столітті демонструє формування нового стратегічного центру глобальної політики, де зосереджуються ключові економічні, військові та технологічні ресурси сучасного світу. Саме цей простір став основною ареною суперництва між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою, що визначає характер міжнародних відносин у глобальному масштабі. Подальша еволюція регіону відбувається в умовах глибокої трансформації системи міжнародної безпеки, де традиційні центри сили, Європа та Близький Схід, поступово поступаються місцем Індо-Тихоокеанському простору як новому ядру світової геополітики. Тихоокеанський регіон поєднує економічну динаміку Східної Азії, високотехнологічний потенціал розвинених країн і стратегічне розташування ключових морських шляхів, через які проходить значна частка світової торгівлі.

У цьому контексті формується нова конфігурація сил, що виходить за межі класичних біполярних схем. США намагаються зберегти глобальне лідерство шляхом розбудови системи партнерств і союзів, тоді як Китай прагне створити власну сферу впливу, пропонуючи альтернативну модель розвитку, засновану на економічній взаємозалежності, інфраструктурних інвестиціях і принципі невторчання. Це змагання не лише за територіальний контроль чи військову перевагу, а передусім, за визначення майбутніх правил міжнародного порядку. Особливість сучасного етапу полягає у тому, що протистояння між двома державами набуває комплексного, багатовимірного характеру, охоплюючи економіку, енергетику, технології, інформаційну безпеку та навіть ідеологічний дискурс. У результаті відбувається формування поліцентричної системи відносин, у якій середні держави відіграють дедалі помітнішу роль, намагаючись зберегти баланс між Вашингтоном і Пекіном.

Тихоокеанський регіон перетворюється на геополітичне серце XXI століття, де вирішується питання майбутнього глобальної стабільності,

економічного розвитку та технологічного лідерства. Його значення виходить далеко за межі регіональних рамок, визначаючи не лише співвідношення сил у Азії, а й архітектуру нового світового порядку, який формується на наших очах. Для США головною метою є збереження статусу світового лідера, гарантування свободи навігації, підтримка мережі союзів і стримування експансії Китаю. Вашингтон використовує як військові, так і дипломатичні та економічні інструменти впливу, а також активізацію співпраці з державами АСЕАН і Тайванем. Усе це відображає прагнення США зміцнити систему колективної безпеки та ліберальний порядок, який забезпечував глобальну стабільність після Другої світової війни.

Разом із тим сучасна стратегія США у Тихоокеанському регіоні має чітко виражений характер стримування, що базується на поєднанні військової сили, економічного впливу та м'якої дипломатії. Основним завданням американської політики є не допустити домінування Китаю в Індо-Тихоокеанському просторі й забезпечити відкритість морських шляхів, які мають критичне значення для світової економіки. Для цього Сполучені Штати активно розбудовують мережу безпекових альянсів нового покоління, у яких ключову роль відіграють партнерства з Японією, Австралією, Південною Кореєю та Індією.

Військова присутність США виконує функцію не лише стримування, а й демонстрації глобальної спроможності забезпечувати стабільність та реагувати на потенційні кризи. Ця стратегія доповнюється економічною дипломатією, втіленою через ініціативу Indo-Pacific Economic Framework, спрямовану на розвиток торгівлі, ланцюгів постачання, зеленої економіки та цифрової інтеграції. Вашингтон прагне запропонувати країнам регіону альтернативу китайській моделі економічного впливу, зберігаючи при цьому привабливість ліберальних принципів ринку. Не менш важливим компонентом є підтримка демократичних цінностей і суверенітету партнерів, зокрема Тайваню, який розглядається як стратегічна ланка у ланцюзі "острівної оборони". США демонструють готовність до політичної, економічної та військової підтримки

Тайбею, розцінюючи його безпеку як частину ширшої стратегії стримування Китаю.

США в Тихоокеанському регіоні є комплексною системою глобального управління, що поєднує класичні інструменти геополітичного впливу з інноваційними підходами до економічного партнерства та технологічного лідерства. Вона спрямована на збереження домінування США у мінливому міжнародному середовищі, зміцнення довіри між союзниками та підтримку світового порядку, побудованого на правилах, які відповідають американським стратегічним ідеалам і довгостроковим інтересам.

Китай, у свою чергу, прагне перетворитися на провідну силу Азії та світу, реалізуючи власну стратегію через ініціативу «Один пояс, один шлях», військове нарощування потуги у Південно-Китайському морі та поступову економічну інтеграцію з регіоном. Пекін використовує як жорстку силу, розвиток флоту, ракетних систем і військових баз, так і м'яку силу, культурну дипломатію, освіту та медіа для просування власної моделі розвитку. Головною метою китайської геополітики є зміцнення статусу КНР як центрального актора світової системи та відновлення історичної справедливості, яка, з точки зору Пекіна, полягає у поверненні Китаю до позиції цивілізаційного центру Азії. Стратегічний курс країни передбачає поєднання економічної експансії, військової модернізації та політичного впливу, що дозволяє КНР поступово формувати власну сферу впливу.

Важливою складовою китайської політики є контроль над Південно-Китайським морем, який Пекін розглядає як життєво важливий простір для безпеки та торгівлі. Створення штучних островів і розгортання військових баз на спірних територіях свідчить про прагнення Китаю встановити фактичну присутність у регіоні, водночас демонструючи готовність відстоювати свої претензії навіть у суперечності з міжнародним правом. Економічний вимір політики КНР реалізується через ініціативу «Один пояс, один шлях», яка охоплює десятки країн Азії, Африки та Європи. Через масштабні інвестиції в інфраструктуру, транспорт, енергетику та цифрові технології Китай формує

мережу економічної залежності, що посилює його політичний вплив. Ця стратегія має і морський аспект – так званий «Морський шовковий шлях XXI століття», який забезпечує контроль над ключовими портами й морськими маршрутами.

У військовій сфері Пекін продовжує модернізацію Народно-визвольної армії, зокрема її ВМС і ракетних військ, прагнучи досягти паритету зі США у регіоні. Збільшення кількості авіаносців, розвиток гіперзвукових ракет і розбудова оборонної інфраструктури свідчать про системну підготовку Китаю до можливих регіональних конфліктів. Одним із ключових напрямів залишається історична місія об'єднання з Тайванем, яку керівництво КНР розглядає як питання національної єдності та престижу. Паралельно Китай активно розвиває дипломатичні платформи, такі як Шанхайська організація співробітництва та БРІКС, які виступають інструментами формування альтернативного полюсу глобального впливу. Ці структури дозволяють Пекіну просувати концепцію багатопольярного світу, де Захід не є домінуючим центром. Через м'яку силу, культурні інститути, освітні програми, медіа та технологічні компанії, Китай прагне популяризувати власну модель розвитку, яка ґрунтується на поєднанні державного контролю, економічного зростання та стабільності.

Загалом сучасна геополітика Китаю демонструє довгострокову та системну стратегію, спрямовану на поступове витіснення США з позицій глобального лідера, водночас уникаючи прямого зіткнення. Пекін діє обережно, поєднуючи економічну привабливість із політичним тиском, формуючи новий формат міжнародних відносин, у якому Китай виступає як центр сили, а решта країн, як партнери у його зоні впливу. Одночасно посилюється ризик перетворення суперництва на нову холодну війну, що загрожує фрагментацією міжнародної системи, створенням конкуруючих економічних блоків і потенційною мілітаризацією регіону. Водночас взаємозалежність провідних держав у торгівлі та технологіях поки що стримує відкриту конфронтацію, залишаючи простір для дипломатії та багатостороннього діалогу. Однак збереження стратегічного балансу в Тихоокеанському регіоні дедалі більше

залежить від поведінки середніх держав, які прагнуть уникнути втягування у двополярне протистояння. Японія, Індія, Південна Корея, В'єтнам та інші країни дедалі активніше формують власні зовнішньополітичні курси, зміцнюючи оборонні спроможності й розвиваючи регіональні альянси поза рамками традиційних великих блоків. Це створює передумови для появи нової багатополлярної архітектури безпеки, де роль регіональних акторів суттєво зростає.

Водночас наростання конкуренції у сферах кібербезпеки, космосу, високих технологій і штучного інтелекту формує новий вимір геополітичного суперництва, у якому військові інструменти доповнюються технологічними. Країни прагнуть контролювати не лише території та ресурси, а й інформаційні простори, комунікаційні мережі та цифрову інфраструктуру, що визначатиме їхнє місце в майбутній світовій системі. Тихоокеанський регіон стає головною ареною формування нової світової рівноваги, де вирішується питання не лише економічного чи військового домінування, а й моделі глобального порядку загалом. Подальший розвиток подій залежатиме від здатності провідних держав поєднати конкуренцію з елементами співпраці, зберігаючи стратегічну стабільність та запобігаючи ескалації, яка може мати катастрофічні наслідки для міжнародної безпеки.

Таким чином, Тихоокеанський регіон виступає ключовим елементом формування нового світового порядку, де вирішується питання майбутнього глобального лідерства, характеру міжнародної співпраці та балансу сил у ХХІ столітті. Подальший розвиток подій залежатиме від здатності держав знайти оптимальну рівновагу між конкуренцією та співіснуванням, що стане визначальним чинником міжнародної стабільності на найближчі десятиліття. Тихоокеанський простір можна розглядати як лабораторію нових форм глобального управління, де відбувається випробування різних моделей взаємодії – від жорсткої геополітичної боротьби до спроб побудови партнерських механізмів співіснування. Суперництво між США та Китаєм водночас стимулює розвиток регіональної інтеграції, технологічних інновацій і

формування нових безпекових форматів. Це свідчить про те, що регіон не лише поле конфліктів, а й осередок еволюції міжнародної системи, у якій поступово з'являються ознаки багатополярності.

Якщо світовим лідерам вдасться забезпечити баланс інтересів і механізми довіри, Тихоокеанський регіон може стати моделлю конструктивного співіснування у глобальному масштабі. В іншому разі загострення суперечностей, мілітаризація та технологічна фрагментація призведуть до нового витка глобальної нестабільності, наслідки якої позначаться на всіх континентах. Отже, саме від політичної волі, дипломатичної гнучкості та стратегічної далекоглядності держав залежить, чи стане Тихий океан ареною конфронтації, чи простором для нового етапу міжнародного партнерства та розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ASEAN stats. ASEAN Key Figures, 2024. URL: <https://aseanstats.org> (дата звернення: 25.08.2025).
2. Asian Development Bank (ADB). Asian Development Outlook 2024: Mobilizing Private Finance for Development, 2024. URL: <https://surl.li/ухооар> (дата звернення: 26.08.2025).
3. Asia Society Policy Institute. China–US Strategic Competition in Asia. China–US Strategic Competition in Asia. URL: <https://asiasociety.org/policy-institute> (дата звернення: 27.09.2025).
4. Asian Development Bank (ADB). Asian Development Outlook 2024: Mobilizing Private Finance for Development, 2024. URL: <https://surl.lu/szfotn> (дата звернення: 28.09.2025).
5. Australian Strategic Policy Institute (ASPI). The Geopolitics of the Indo-Pacific. URL: <https://www.aspi.org.au> (дата звернення: 29.08.2025).
6. Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). ASEAN Outlook on the Indo-Pacific (AOIP). URL: <https://asean.org> (дата звернення: 30.08.2025).
7. Brookings Institution. The Future of U.S.–China Competition in Technology. The Future of U.S.–China Competition in Technology. URL: <https://www.brookings.edu> (дата звернення: 31.08.2025).
8. Brookings Institution. Economic Statecraft in U.S.–China Relations. URL: <https://www.brookings.edu/topic/china> (дата звернення: 01.09.2025).
9. Carnegie Endowment for International Peace. China’s Soft Power in Asia. URL: <https://carnegieendowment.org> (дата звернення: 02.09.2025).
10. Center for a New American Security (CNAS). The Weaponization of Technology: AI and Cyber Competition in the Indo-Pacific. URL: <https://www.cnas.org> (дата звернення: 03.09.2025).
11. Center for Strategic and International Studies (CSIS). Asia Maritime Transparency Initiative (AMTI). Asia Maritime Transparency Initiative URL: <https://amti.csis.org> (дата звернення: 04.09.2025).

12. Chatham House (Royal Institute of International Affairs). The Indo-Pacific and the Global Order. URL: <https://www.chathamhouse.org> (дата звернення: 05.09.2025).
13. Council of the European Union. EU Strategy for Cooperation in the Indo-Pacific. URL: <https://www.consilium.europa.eu> (дата звернення: 06.09.2025).
14. Council on Foreign Relations (CFR). China's Maritime Disputes. URL: <https://surl.li/ooqjad> (дата звернення: 07.09.2025).
15. Department of Foreign Affairs and Trade (Australia). AUKUS and Australia's Security Policy. URL: <https://www.dfat.gov.au> (дата звернення: 08.09.2025).
16. East-West Center. Indo-Pacific Governance and Security Architecture. URL: <https://www.eastwestcenter.org> (дата звернення: 09.09.2025).
17. Economist Intelligence Unit (EIU). Asia-Pacific Outlook, 2025. URL: <https://www.eiu.com> (дата звернення: 10.09.2025).
18. European Council on Foreign Relations (ECFR). Europe and the Indo-Pacific: Navigating a Changing Regional Order. URL: <https://ecfr.eu> (дата звернення: 11.09.2025).
19. French Ministry for the Armed Forces. France and Security in the Indo-Pacific. URL: <https://www.defense.gouv.fr> (дата звернення: 12.09.2025).
20. German Institute for International and Security Affairs (SWP). Europe's Role in the Indo-Pacific. URL: <https://www.swp-berlin.org> (дата звернення: 13.09.2025).
21. Harvard Kennedy School, Belfer Center. Elements of the U.S. Indo-Pacific Strategy. Elements of the U.S. Indo-Pacific Strategy. URL: <https://www.belfercenter.org> (дата звернення: 14.09.2025).
22. Hoover Institution. Technology, Power, and Competition in the Indo-Pacific. URL: <https://www.hoover.org> (дата звернення: 15.09.2025).
23. Indo-Pacific Economic Framework (IPEF). Official Statements on Supply Chains and Trade Cooperation. URL: <https://www.commerce.gov/ipef> (дата звернення: 16.09.2025).

24. International Institute for Strategic Studies (IISS). The Military Balance, 2024. URL: <https://surl.li/wwtimn> (дата звернення: 17.09.2025).
25. International Energy Agency (IEA). World Energy Outlook, 2024. URL: <https://surl.li/diitzd> (дата звернення: 18.09.2025).
26. International Renewable Energy Agency (IRENA). Renewable Energy Outlook: Asia-Pacific. URL: <https://www.irena.org> (дата звернення: 19.09.2025).
27. International Transport Forum (ITF). Maritime Corridors and Global Supply Chains. URL: <https://www.itf-oecd.org> (дата звернення: 20.09.2025).
28. International Institute for Asian Studies (IIAS). Geopolitics of Connectivity in Asia. URL: <https://www.iias.asia> (дата звернення: 21.09.2025).
29. International Maritime Organization (IMO). International Shipping and World Trade. URL: <https://www.imo.org> (дата звернення: 22.09.2025).
30. International Crisis Group. Managing Maritime Tensions in the South China Sea. URL: <https://www.crisisgroup.org> (дата звернення: 23.09.2025).
31. ISEAS–Yus of Ishak Institute. Advancing the ASEAN Outlook on the Indo-Pacific. URL: <https://www.iseas.edu.sg> (дата звернення: 24.09.2025).
32. Japan Institute of International Affairs (JIIA). Japan's Strategic Outlook in the Indo-Pacific. URL: <https://www.jiia.or.jp> (дата звернення: 25.09.2025).
33. Kissinger, Henry. On China. URL: <https://surl.li/cc/wfynzc> (дата звернення: 26.09.2025).
34. Korea Institute for Defense Analyses (KIDA). Security Dynamics in the Indo-Pacific Region. URL: <https://www.kida.re.kr> (дата звернення: 27.09.2025).
35. Lowy Institute. Asia Power Index, 2024. URL: <https://power.lowyinstitute.org> (дата звернення: 28.09.2025).
36. Mearsheimer, John J. The Tragedy of Great Power Politics. URL: <https://wnorton.com/books/9780393280576> (дата звернення: 29.09.2025).
37. Ministry of Foreign Affairs of the PRC. China's Peaceful Development. URL: <https://www.fmprc.gov.cn> (дата звернення: 30.09.2025).
38. Ministry of Defence of Japan. Defense of Japan, 2024. URL: https://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper (дата звернення: 31.09.2025).

39. Ministry of External Affairs of India. India's Indo-Pacific Vision. URL: <https://www.mea.gov.in> (дата звернення: 01.10.2025).
40. National Development and Reform Commission (PRC). Vision and Actions on Jointly Building the Silk Road Economic Belt and the 21st-Century Maritime Silk Road. URL: <https://en.ndrc.gov.cn> (дата звернення: 02.10.2025).
41. North Atlantic Treaty Organization (NATO). NATO and the Indo-Pacific: Strategic Perspectives. URL: <https://www.nato.int> (дата звернення: 03.10.2025).
42. Nye, Joseph S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. URL: <https://www.publicaffairsbooks.com> (дата звернення: 04.10.2025).
43. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Global Value Chains and Supply Security in the Indo-Pacific. URL: <https://www.oecd.org> (дата звернення: 05.10.2025).
44. Oxford Institute for Energy Studies. Asian Energy Security and Geopolitics. URL: <https://www.oxfordenergy.org> (дата звернення: 06.10.2025).
45. RAND Corporation. China's Military Modernization and Its Implications. URL: <https://www.rand.org> (дата звернення: 07.10.2025).
46. RAND Corporation. U.S.–China Strategic Rivalry in the Indo-Pacific. URL: <https://www.rand.org/topics/china.html> (дата звернення: 08.10.2025).
47. Rajaratnam School of International Studies (RSIS). Indo-Pacific Strategic Trends, 2024. URL: <https://www.rsis.edu.sg> (дата звернення: 09.10.2025).
48. Shanghai Institutes for International Studies (SIIS). BRICS and SCO in China's Foreign Policy. URL: <https://en.siis.org.cn> (дата звернення: 10.10.2025).
49. Stockholm China Economic Research Institute. China's Economic Influence in the Asia-Pacific. URL: <https://surl.li/ifhhkp> (дата звернення: 11.10.2025).
50. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). SIPRI Yearbook : Armaments, Disarmament and International Security, 2024. URL: <https://www.sipri.org/yearbook/2024> (дата звернення: 12.10.2025).
51. The White House. Indo-Pacific Strategy of the United States, 2022. URL: <https://surl.cc/qppmsj> (дата звернення: 13.10.2025).

52. UNCTAD. Review of Maritime Transport, 2023. URL: <https://surl.li/susjse> (дата звернення: 14.10.2025).
53. United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP). Economic and Social Survey of Asia and the Pacific, 2024. URL: <https://www.unescap.org> (дата звернення: 15.10.2025).
54. United Nations Development Programme (UNDP). Human Security in Asia-Pacific. URL: <https://www.undp.org> (дата звернення: 16.10.2025).
55. UN Office for Outer Space Affairs (UNOOSA). The Space Economy, Report, 2024. URL: <https://www.unoosa.org> (дата звернення: 17.10.2025).
56. U.S. Energy Information Administration (EIA). Asia Energy Outlook. URL: <https://surl.li/mastyg> (дата звернення: 17.10.2025).
57. U.S. Department of Defense. Indo-Pacific Strategy Report. URL: <https://surl.li/zztllb> (дата звернення: 18.10.2025).
58. U.S. Department of Defense. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, 2024. URL: <https://surl.li/arnvqv> (дата звернення: 19.10.2025).
59. U.S. Department of State. Fact Sheet: Quad Leaders' Summit. URL: <https://www.state.gov/quad> (дата звернення: 20.10.2025).
60. U.S. Naval War College. China Maritime Studies Series. URL: <https://digital-commons.usnwc.edu/cmsi> (дата звернення: 21.10.2025).
61. Waltz, Kenneth N. Theory of International Politics. URL: <https://www.routledge.com> (дата звернення: 22.10.2025).
62. Wilson Center. ASEAN Centrality and Great Power Competition. URL: <https://www.wilsoncenter.org> (дата звернення: 23.10.2025).
63. World Trade Organization (WTO). World Trade Report : Trade and Geopolitics, 2024. URL: <https://surl.li/toqgig> (дата звернення: 24.10.2025).
64. Xinhua News Agency. Xi Jinping's Speech at the Belt and Road Forum. URL: <https://english.news.cn> (дата звернення: 25.10.2025).